

Problematika prevođenja toponima, etnonima i vlastitih imena povijesnih ličnosti sa švedskoga na hrvatski jezik

Milićević, Domagoj Lovro

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:493264>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-09**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

ZAGREB UNIVERSITET
FILOSOFISKA FAKULTETEN
INSTITUTIONEN FÖR SKANDINAVISTIK

Domagoj Lovro Milićević

**Problematik kring översättning av toponymer, etnonymer och historiska
personers egennamn från svenska till kroatiska**

Masteruppsats

Handledare:

Sara Profeta

Nina Šarić

juni 2022

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Översatta texter	2
2.1. Översättning av turisttexten	3
2.2. Översättning av den encyklopediska texten	4
2.3. Översättning av den lingvistiska texten	6
3. Slutsats	8
4. Översättningar från svenska till kroatiska	9
4.1. Turisttext <i>Lund</i>	9
4.2. Encyklopedisk text <i>Caesar</i>	17
4.3. Administrativ text <i>Villkor Betalkonton och Betaltjänster, m.m. – Privat</i>	34
5. Översättningar från kroatiska till svenska	55
5.1. Litterär text <i>Kratki izlet</i>	55
5.2. Lingvistisk text <i>Razvoj hrvatskoga književnog jezika</i>	67
5.3. Marknadsföringstext <i>Eterično ulje smilja za bezvremensku ljepotu</i>	77
6. Litteratur	93
6.1. Ordböcker och källor	93
6.2. Svenska källtexter	93
6.3. Kroatiska källtexter	94

1. Inledning

Att översätta texter som innehåller mångfaldiga kulturella egenskaper har alltid varit utmanande eftersom översättaren måste se till att inte tappa de viktiga dragen av källkultur som textens författare skriver om och som avspeglas i hur texten är skriven, men samtidigt måste hen ta med i beräkningen att läsaren från målkulturen, d.v.s. infödda talare av målspråket förstår den så bra som möjligt. Sådana problem uppkommer inte bara i litterära texter, utan också i texter som är ägnade åt historia, tradition, språk m. m. i en viss kultur, vilket var motivationen bakom detta mastersarbete. I det kommer jag att diskutera olika lösningar på överföring av ort- och folknamn samt olika historiska personligheters namn.

Alla tre typer av egennamn hittas framför allt i vetenskapliga texter som bland annat rör historia och språkvetenskap, men också i de texttyper som inte har någon primär vetenskaplig funktion, t. ex. turistiska och skönlitterära. Innan vi kommer till konkreta översättningar, är det nödvändigt att tydligt definiera de nämnda begreppen.

Nationalencyklopedin definierar ortnamn, också kallade för toponymer, som namn vars ”huvudsyfte är att identifiera och individualisera lokaliteter som behövs för människans orientering och kommunikation”¹. Vidare är de indelade i två stora grupper – kultur- och naturnamn – beroende på hur givna orter uppkom, d.v.s. om de skapades av människan eller om de redan hade existerat i naturen (t.ex. skogar, fjäll, åar, med undantag för de konstgjorda som öar, sjöar o.d.) innan någon upptäckte och benämnde dem, men för översättning är hur ortnamnen bildats också viktigt. För det mesta är de beskrivande ord av en lokalitet och ofta skapas de genom att sammansätta flera olika ord (eller avleda nya med tillägg av suffix) som ger oss inblick i ortens utseende, sociala funktion, befolkning eller t.o.m. en religiös och ideologisk trossats kopplad till den. Den senare informationen är tydligare om ortnamnet uppstod under senare tid, vilket vid första ögonkastet automatiskt verkar underlätta översättningsprocessen, men egentligen inte gör det.

Vidare har vi personnamn eller historiska personligheters antroponymer som ett ämne för detta mastersarbete, men först tittar vi på hur NE definierar personnamn i största allmänhet – helt enkelt som ”namn på en enskild, mänsklig individ”². Situationen med dem är emellertid lite mer komplicerad eftersom namnsystem i olika kulturer har vissa skillnader när det gäller hur människor får och använder dem.

¹ <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ortnamn> (besökt den 27 februari 2022)

² <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/personnamn> (besökt den 27 februari 2022)

Ändå är förklaringar av mångfaldiga system inte relevanta för vårt tema, utom det system vi stöter på hos olika indoeuropeiska folk och deras ledare och andra politiska figurer som spelade en viktig roll i deras samtid. När vi tittar på många kungars (smek- eller ök-)namn, innehåller de inte bara substantiv, utan också adjektiv som beskrev deras utseende (t.ex. Jelena den sköna), karaktärsdrag (Ivan den förskräcklige), sättet de själva ville framstå på eller hur folk uppfattade dem (Karl den store). I den här uppsatsen kommer främst namn från den romerska traditionen att diskuteras, med syfte att visa hur historiskt viktiga namn från en kultur förändras på två olika språk. Huvudsakligen är det latinska namn i svenskan och kroatiskan, och förändringar man måste se upp med när man översätter deras svenska varianter till kroatiska. I översättningen från kroatiska till svenska har vi grekiska personnamn.

Om folknamns definition och egenskaper ska jag skriva mindre därför att de inte har blivit så utforskade som ort- och personnamn, men åtminstone tittar vi på definitionen från Merriam-Webster: "a name used to refer to an ethnic group, tribe, or people". Det finns färre källor om folknamn och problematiken kring deras översättning och skrivsätt i olika språk.

2. Översatta texter

Nu måste vi få en generell bild om de översatta texterna och varför just de valts till arbetet. När det gäller namntyper som kommer att diskuteras vidare i texten, var det lättaste valet att ta en turisttext eftersom dess innehåll kan omfatta alla tre p.g.a. deras syfte att göra läsaren bekant med en lokalitet, inklusive dess geografiska, kulturella och historiska egenskaper. Den första texten på svenska är en text om Lund från visitskane.com där läsaren får reda på allmänna fakta om staden med syfte att locka läsaren till att besöka den. Den andra är en artikel från NE om Gajus Julius Caesar. Där nämns talrika latinska personnamn som tillhör olika historiska figurer varav många är väldigt kända i svensk och kroatisk kultur, men det finns några vilkas namn inte är så berömda och de måste därför överföras till kroatiska enligt en viss princip.

Eftersom den här typen av mastersarbete kräver texter av olika slag, tog jag hänsyn till att välja några som man inte kan förknippa med någon typ av namn från titeln. Ett sådant exempel är den tredje texten på svenska; den har inte så mycket att göra med vårt ämne eftersom den togs från SEB:s villkor för användning av några av deras tjänster. Därmed skulle jag se om jag kan få klarhet i texter som tillhör sfären som inte är nära språkvetenskapen eller kultur generellt.

Från kroatiska till svenska översatte jag först flera avsnitt från en litterär text – Antun Šoljans *Kratki izlet* (sv. *En kort utflykt*), där det nämns vissa företeelser, specifika för kroatisk kultur efter andra världskriget, men bara få ortnamn, vilket egentligen inte är relevant för detaljerad analys. Vidare har vi en språkvetenskaplig text om kroatiska språkets ursprung från *Hrvatska gramatika* (sv. *Kroatisk grammatik*) skriven av Babić, Lončarić, Malić med flera. Här finns det fler glottonymer (språknamn) än etnonymer och fastän det kanske skulle vara intressant att diskutera dem för de härstammar från folknamn, kommer det inte att göras eftersom de inte tillhör arbetets ämne. Sista texten är en marknadsföringstext som gör reklam för hedblomster och hedblomsterprodukter, där det största problemet var översättningen av olika kemiska föreningars namn.

2.1. Översättning av turisttexten

I första texten från <https://visitskane.com/sv/stader-omraden/lund> översatte jag de viktigaste huvudortnamnen lätt – territorionymen *Sverige* översätts till den kroatiska exonymen (ett språks namn för t.ex. ortnamn som tillhör en annan kultur) *Švedska* och *Lund* lämnas i formen av dess svensk endonym, d.v.s. *Lund*.

Vad som ledde till tvivel var *Stadsparken* som vid första anblicken kunde lätt översättas till översättningslånet *Gradski park*, men när vi tänker på att man inte översätter t.ex. *Central Park*, *Burj Khalifa* o.d. kan man säga att *Stadsparken* i kroatisk text skulle inte föreställa något problem. Detsamma, kanske ännu mer, gäller *Kulturen* som är ett museum och därför borde lämnas utan något försök att översätta det till *Kultura*, men museer och andra institutioner som redan har ett namn man använder i andra språk kan man redan översätta med proceduren Vladimir Ivir kallar för ordagrann översättning (2003: 116); *Historiska museet* kan vi benämna *Povijesni muzej* och *Lunds universitet* – *Sveučilište u Lundu*.

Ändå kan man inte behandla problem med alla namn på sådant sätt, särskilt hos vissa nöjeslokaler, t.ex. *Högevallsbadet* som situationen är inte så klar med. Å ena sidan kan man översätta det till *Högevallsko kupalište* eller *Kupalište Högevall* eftersom det kallas både Högevall och Högevallsbadet på sin webbsida hogevall.se, men kanske skulle det vara lättare för turister att se hela namnet på källspråket om de ville besöka objekt man skriver om.

Det sista är lämpligast när det gäller olika naturliga toponymer som t.ex. sjöar, hav, berg, klippor, skogar... I texten nämns *Häckebergasjön* som jag översatte till *jezero Häckebergasjön* fastän ordet *sjö* är skrivet två gånger i så fall, men läsaren borde veta vad för Ortsnamn man

skriver, d.v.s. en sjö och samtidigt se hela namnet. Detsamma gäller för *staza Skåneleden* och kanske kunde enligt denna analogi *Prästaskogen* bli *šuma Prästaskogen*, men texten förklarar redan att det handlar om ett naturreservat, varför det skulle vara framför allt stilistiskt onödigt att lägga till ordet *šuma*.

Men i många fall är översättaren tvungen att använda Ivirs översättningsmetod kallad för tillägg (2003: 116) så att läsaren kan föreställa sig någon information om lokaliteten, t.ex. är det en stad, by, reliefform... Så fick vi *mjesto Uppåkra, naselje Veberöd, stjenjak Romeleåsen, selo Genarp*, och man kan säga att tilläggen *mjesto* och *naselje* är för generella uttryck, men kroatisktalande förstår med dessa substantiv att det inte är storstäder, men vad som betonas med dessa appositioner är att de är mindre befolkade lokaliteter.

Ibland behöver översättaren förklara mer detaljerat vad för slags ort det skrivs om i texten, och använda metoden Ivir kallar för definition (2003: 119). I vår text har vi som sådant exempel *Naturum* som en svensktalande skulle redan kunna känna till utan någon förklaring, men någon vars modersmål är kroatiska kommer troligtvis inte att ana vilken roll *Naturum* har i Skrylle, varför bisatsen ”u kojem možete naći informativne izložke” kan vara hjälpsam.

2.2. Översättning av den encyklopediska texten

Den andra texten som kommer att kommenteras är artikeln om Gajus Julius Caesar från NE som hade ännu fler utmaningar än förra texten. Först behöver man framhäva att många namn som finns i texten är anpassade till svenska kulturen och språket, men de är också rotfasta i kroatiskan, varför det inte fanns stora svårigheter med deras översättning. Ändå var det inte så lätt att tänka om en lösning för de personnamn som inte är allmänt kända.

Innan vi tar upp analysen, kommenterar jag att latinska namn i svenskan förblev nästan utan förändringar som det är praxis (åtminstone enligt den översatta texten), d.v.s. deras anpassning var minimal, åtminstone i jämförelse med situationen i kroatiskan där det ändras mycket mer, särskilt när det gäller suffix. Något klena förklaringar till detta hittade jag i *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* från 1976, där man får reda på att man förändrade namn i Dalmatiens medeltida städer som härstammade från latinska språket genom att lägga till slaviska och romanska suffix (1976; 9). Lada Badurina ger också en kort förklaring att grekiska och latinska namn började adapteras fonologiskt och morfologiskt ”för längesedan” (1990; 85), hon ger alltså ingen specifik tidpunkt när det egentligen var. Man kan dra slutsatsen att

medeltida praxis iakttagen i Dalmatien var närvarande i andra delar av landet, vilket har bevarats till våra dagar.

Angående texten – här kommer inte alla namn som finns i texten att kommenteras, eftersom det finns för många, utan bara representativa exempel kommer att framhåvas. Vi kan börja med textens huvudperson – Gajus Julius Caesar vars namn i kroatiskan är *Gaj Julije Cezar*. Man ser strax vad för anpassningar Badurina skrev om. Den svenska varianten är väldigt nära den latinska – man ersatte bokstaven I med J, men suffixet -us förblev i namnet. Vad som kanske är mest intressant är att stavelsen -ae- inte heller ändrades trots att den inte skulle låta som [aj] eller [e] enligt svenska uttalsregler. Kroatiskan å andra sidan har ersatt -us med -je och fullkomligt anpassat *Caesar* till sin fonologi. Denna förklaring var nödvändig eftersom jag behövde översätta många namn själv utan att ha hittat dem i några kroatiska källor, förutom några få mastersarbeten i historia (som kan betraktas som relevanta) eller artiklar på Wikipedia, d.v.s. jag följde den principen för att få latinska namns varianter som låter acceptabla i en kroatisk text. Sådana exempel är *Minucius Thermus* > *Minucije Term*, *Servilius Vatia* > *Servilije Vacija*, *Lutatius Catulus* > *Lutacije Katul*, *Calpurnius Bibulus* > *Kalpurnije Bibul*. Med kvinnonamn var det lättare att hitta lösningar eftersom förändringar hos deras inlåning var minimala; *Aurelia*, *Julia* och *Marcia* blir *Aurelija*, *Julija* och *Marcija*. Vi kan anta att alla sådana, kan man säga, improviserade översättningar är riktiga om vi tittar på alla andra historiska personnamn som är kända i kroatisk kultur, t.ex. *Gaius Marius* > *Gaj Marije*, *Sulla* > *Sula*, *Cornelius Cinna* – *Kornelije Cina*, *Pompejus* > *Pompej*, *Crassus* > *Kras*...

Badurina, Marković och Mićanović bekräftar egentligen allt nämnt i *Hrvatski pravopis* (sv. *Kroatisk ortografi*) utgiven av Matica hrvatska; de skriver att namn transkriberas med motsvarande morfologiska förändringar, t. ex. ae > e (Aetna – Etna, Caesar – Cezar), ti(vokal) > ci, (konsonant)ius > ije (Horatius -> Horacije), ia > ija (Valerija) osv. (2007: 259-260)

En kanske inte så förväntad utmaning var ortnamn som emellanåt krävde någon ytterligare metod för att låta naturliga och förståeliga för kroatiska läsare. Ett sådant var *Asia* som man kunde översätta bara som *Azija*, men i så fall skulle man uppfatta det som kontinenten; därför var det enligt min åsikt nödvändigt att använda Ivirs två översättningsmetoder – tillägg och definition. Med denna kombination hittar läsaren i översättningen ”provinciji Aziji (smještenoj na maloazijskom poluotoku)”, vilket vid första anblicken var överflödigt om man ser att källtexten bara nämner *Asia*, men svensk ortografi skiljer *Asia* från *Asien*, vilket inte är fallet i kroatiskan där både provinsen och kontinenten bär samma namn. En svensktalande skulle kunna förmoda vilket geografiskt område provinsen omfattade, men för en kroatisktalande skulle det på den omnämnda ortografiska grunden vara praktiskt att få extra

information om det. Senare har vi en motsatt situation med ”Illyricum (nuvarande norra Balkanhalvön)” som jag översatt bara som *Ilirik* utan förklaringen i parentestecken, eftersom jag tror att kroaterna är nog medvetna om illyrisk kultur och att en sådan förklaring skulle verka onödig. Ortnamn som man i översättningen förändrade mer än andra är *Gallia Cisalpina* och *Gallia Narbonensis* – *Cisalpiska Galija* och *Narbonska Galija*, eftersom svenskan bara övertog latinska namn – deras endonymer, men i kroatiskan måste man använda exonymer.

Vi träffar på några etnonymer i texten också; *romare* som kanske inte är något strikt exempel på folknamn eftersom *romare* kan beteckna alla romerska rikets eller bara Roms (som stad) medborgare oavsett av deras etnisk bakgrund, *helvetierna* och *sveberna*. Eftersom alla tre namn är kända i både kroatiskan och svenskan var det tillräckligt att bara översätta dem som de finns i kroatiska källor – *Rimljanin*, *Helvecani* och *Svevi*.

2.3. Översättning av den lingvistiska texten

Sista texten som är relevant för vårt tema – inledningen till *Hrvatska gramatika* – var intressant att översätta eftersom man får en idé om hur man måste anpassa vissa kulturella företeelser från en kultur till en annan; i detta fall från den kroatiska till den svenska. Delen skriven med gråa bokstäver har redan blivit översatt av Sven Gustafsson i hans arbete ”*Serbismer*” i kroatiskan – ett språkvetenskapligt och emotionellt problem och därför kommer den delen inte att kommenteras.

Som det första exemplet på detta skulle jag nämna ett folknamn som är väldigt diskutabelt i kroatiska standardspråket och egentligen inte används längre, åtminstone officiellt – *Muslimani*. *Hrvatska gramatika* gavs ut 1997, inte långt efter kriget och Jugoslaviens sönderfall, vilket är viktigt eftersom *Muslimani* var det officiella namnet på detta folk från 1961 till 1990-talet då Bosnien och Hercegovina blev en suverän stat, då man införde namnet *bošnjaci*³. För en genomsnittlig kroatisktalande är det ändå fortfarande klart vilket folk det handlar om, särskilt därför att man skriver folknamnet (som alla andra i kroatiskan) med stor bokstav i början, vilket skiljer folket från generell religiös tillhörighet till islam – *musliman* – som skrivs med liten bokstav i början. Om man bara översatte det som *muslimer*, skulle det troligtvis vara oklart för en svensktalande eftersom hen skulle förstå detta namn i dess religiösa betydelse, vilket är felaktigt. Jag kunde också översätta det till *bosniska muslimer* men även då

³ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=8952> (besökt den 27 februari 2022)

betyder det att alla som tillhör detta folk också är troende muslimer. Därför behövde jag bortse från det som var brukligt under tiden när *Hrvatska gramatika* skrevs – då det var acceptabelt att använda *Muslimani* som etnonym – och anpassa det till vår tid och svensk uppfattning om folken i Bosnien och Hercegovina. Man kan betrakta lösningen *Muslimani* > *bosniaker* som Ivirs metod av substitution (2003; 120) eftersom ett kulturspecifikt folknamn ersatts med ett annat som bara betecknar en folkgrupp och är förståeligt i målspråket. Kulturspecifikt är det eftersom det användes framför allt bland folken i forna Jugoslavien som tog bosniakers religiösa bakgrund för att benämna dem. Det kanske antyder att religionen var mycket viktigare för nationernas identitet i dåtiden än den är idag, och för jugoslaviska folken än det var för andra.

Sådana fall tjänar som bevis på att folknamn kan vara problematiska att översätta och att det inte räcker bara att söka dem i ordböcker och andra källor.

Vad gäller personnamn, ser man vilken kultur som hade mer kontakt och var mer påverkad av grekiskt kulturarv – den kroatiska. Det ser man i att namnen är anpassade till kroatiska språket fonologiskt och morfologiskt ännu mer än de latinska var. *Kyrillos* är det bästa exemplet på det därför att namnet förlorade inte bara det grekiska suffixet *-os*, utan den fonologiska förändringen [k] > [ć] uppkom också, vilket man, förstås, inte kan överföra till svenskan, utan man måste använda den form som är införd i svenska källor, t.ex. NE som en av de pålitligaste källorna.

En sådan situation har vi också med personnamnen *Metod* > *Methodios*, *Manuel Komnen* > *Manuel Komnenos*.

Angående grekiska ortnamn har vi *Solun* > *Thessaloniki*, men man får inte dra slutsatsen att man i svenskan alltid tar namnet från den kultur en viss ort hör till i dess originalform – i fallet med *Moravska* kan man inte skriva tjeckiska varianten *Morava*, utan den tyska varianten *Mähren*. Det var intressant att översätta information om mindre kroatiska orter, t.ex. Omišalj som har status av en kommun idag, men under tiden texten skriver om, var det en stad⁴. Därför var det lämpligt att lägga till *stad* framför namnet för att svensk läsare skulle få visst intryck hur viktig orten var under medeltiden.

⁴ <https://omisalj.hr/hr/10/povijest-opcine-omisalj> (besökt den 27 februari 2022)

3. Slutsats

Arbetets mål är delvis uppnått – jag tror att det bevisade att person-, folk och ortnamn behöver ett precisare tillvägagångssätt just av den anledningen att de verkar vara ”huggna i sten” och att de inte behöver några förändringar som helst, att översättaren bara kan skriva av dem från käll- till målspråket eller översätta dem på det sätt hen tror är riktigt utan att först ha tänkt vilken lösning som är bäst.

Som några exempel på problematiska ortnamn i den turistiska texten hade vi *Stadsparken* och *Kulturen* som förblir oförändrade, men några kan ständigt vara diskutabla och ifrågasättas – som *Högevallsbadet*. Eftersom en genomsnittlig kroatisktalande läser om orterna texten beskriver på första gången, är det nödvändigt att lägga till appositioner som betecknar dem precisare för att läsaren skulle skapa en bild om landskapet. Så hade vi *staza*, *stjenjak*, *jezero*...

Den encyklopediska artikeln om Caesar var intressant på den nämnda grunden av överföring av information från en kultur som inte tillhör de språk originaltexten och översättningen är skrivna på. Den största utmaningen var att överföra namn som inte är lätta att hitta i pålitliga källor, varför man behövde anpassa dem efter en modell man kan forma med namn som är rotfasta i kroatiska som var målspråket här. Därför kan vi säga att dessa namn också inte bara skrivs, utan faktiskt översätts från svenska till kroatiska. Med modellen menar jag förändringar som *-ae- > -e-*, *-us > -je* hos latinska namn eller *-os* som bara försvinner hos grekiska.

Ett oväntat problem har visat sig vara folknamnet *Muslimani* som formellt inte längre används för att beteckna något folk i kroatiskan, men man förstår med det att man menar bosniaker. Ändå är situationen i svenskan inte sådan när det gäller detta folk och man behöver ta med i beräkningen översättningens förståelighet och exakthet.

Egentligen måste man tänka på alla faktorer som spelar roll i att översättningen är inte bara tillgänglig till läsaren, utan också att den förblir precis och pålitlig när det gäller informationen den överför.

4. Översättningar från svenska till kroatiska

4.1. Turisttext *Lund*

4.1.1. Källtext

Lund

Lund är universitetsstaden där tusenåriga traditioner ständigt möter nya innovationer. Flanera på charmiga kullerstengator förbi färgglada gatuhus, fakulteter och Lunds domkyrka på dagen, och njut studentlivets puls på kvällen.

Hem / Städer & Områden / Lund

Lund är fullt av kontraster – från smala kullerstengator och gamla korsvirkeshus till världsledande, innovativa företag och akademiska institutioner. Det sägs att man kan leva hela livet i Lund utan att hinna se alla unika platser och vackra byggnader.

Strax utanför stadskärnan finns natursköna slättlandskap och bokskogar, med goda möjligheter för både vandring och cykling.

Tusen år av historia

Lund är en av Sveriges äldsta städer med över tusen år av historia. Den magnifika domkyrkan från 1100-talet och det världsberömda universitetet från 1600-talet har format stadens historia och kultur till en plats för kunskap och innovation. Inom gångavstånd finns mysiga kaféer, butiker och fascinerande museer.

[Fotografi]

© Leif Johansson

Studenternas stad

Lunds cirka 50 000 svenska och internationella studenter ger staden en särskild puls. Lunds universitet är internationellt hyllat för sin forskning och sociala verksamhet. Några av Sveriges bästa skådespelare, komiker och musiker kommer från Lund. Håll utkik efter de många publika studenttraditionerna, som studentsångarnas konsert 1 maj och Lund Comedy Festival. På

Valborgsmässoafton samlas 20 000–30 000 studenter i Lunds största park, Stadsparken, och har picknick.

Att se i Lund

SKISSERNAS MUSEUM

Skissernas Museum har världens största samling av skisser, modeller och förlagor för internationell och svensk konst. Fokus ligger på den konstnärliga kreativa processen från idé till färdig modell eller skiss. I de sju stora gallerierna visas en mängd skisser och modeller, från kopparväsmodeller stora som en nagel till över fem meter höga skulpturer.

[Fotografi]

© Carolina Romare

Kulturen

Kulturen i Lund är ett av världens bästa friluftsmuseer och sträcker sig över två kvarter med kulturhistoriska byggnader, kullerstengator och trädgårdsmiljöer. Stig in i husen och upplev hur livet var från medeltiden till 1930-talet. I de olika utställningarna kan du upptäcka allt från konst, design, kultur och historia. För barnen finns olika aktiviteter och en lekutställning.

[Fotografi]

© Lobster & Swan

Botaniska trädgården

”Botan” har varit en del av Lunds universitet i olika former sedan 1600-talet. Den frodiga parken är hem åt över 7 000 arter. Ta en promenad i parken, se blommor och träd från hela världen, stanna till vid dammen och spana efter fiskarna och fika sedan på kaféet. I växthuset kan du kika efter vaktelfamiljerna som bor mellan växterna. Botan har också forskning inom botanik och aktiviteter för skolor och besökare.

Historiska museet

Historiska museet tillhör Lunds universitet och är det största arkeologiska museet i södra Sverige. Upplev zoologiska salen, myntkabinettet, kuriosakabinettet, skulpturer och keramik från Medelhavet. I Barbaricum visas fynden från Uppåkra som var södra Sveriges största stad

under järnåldern. Du kan också besöka Uppåkra, som ligger 6 kilometer utanför Lund, och se fornlämningen. På museet finns mycket aktiviteter för barn, som stenpussel och skattjakter.

Att göra i Lund

Besök Domkyrkan

Lunds domkyrka invigdes på 1100-talet och är med sin fascinerande historia Sveriges mest besökta kyrka – varje år kommer över 700 000 besökare och 90 000 som firar gudstjänst. Gå en guidad rundvisning eller upptäck kyrkan på egen hand med dess imponerande torn, den mystiska kryptan och det astronomiska uret.

Trampa dressin

Hyr en dressin, packa en picknick och ta med familjen på en dagsutflykt där alla får turas om att trampa längs gamla järnvägsspår. Starta i den lilla byn Björnstorp och cykla längs Romeleåsens dalgång genom skog och öppna landskap till Veberöd. Turen tar cirka 3-4 timmar med pauser.

[Fotografi]

© Apelöga

Skrylle

Vandra stadsnära

Torna Hällestad är ett naturskönt område knappt 30 minuter med bil från Lund, perfekt för en vandring. Starta din vandring vid lanthandeln och köp gärna med något gott som matsäck. Härifrån kan du utforska trollskogen med sina vridna vresbogar i naturreservatet Prästaskogen norr om byn, eller följ Skåneleden till Lunds största friluftsområde Skrylle med Skryllegården och Naturum.

[Fotografi]

© Claes Hall

Högevallsbadet

Bada på Högevallsbadet

Högevallsbadet är ett av Skånes modernaste och största badhus. Här finns allt för dig som gillar spänning och utmaningar, som äventyrsbadet med 213 meter långa vattenrutschbanor och

vildforsar. Simma några varv i motionssimbassängerna eller i 50-metersbassängen, och koppla sedan av i varmpoolen.

Bo i Lund

The More hotel

The More hotel är ett lägenhetshotell i renoverade lokstallarna i södra Lund. Här finns prisvärda boenden både för en natt eller för en längre vistelse. Välj mellan fem olika typer av rum från liten studio till svit. Alla har kitchenette. I restaurang Matrummet serveras mat med mottot ”inga kompromisser, ingen prestige ... bara kärlek till mat och dryck!”. Hyr gärna cykel för att utforska Lund – känd för att vara cyklarnas stad.

Vy från ovan av Häckeberga slott omgiven av vatten och skog

Häckeberga slott

Häckeberga slott ligger vackert vid Häckebergasjön i ett naturreservat utanför Genarp, knappt 25 kilometer från Lund. Bo på slottet eller i annexet, Jaktpaviljongen, i personligt inredda rum med slottskänsla. I restaurangen, som rekommenderas av White Guide, experimenterar kockarna med att kombinera nya trender med skånska smaker, det mesta närproducerat och efter säsong.

Grand Hotel

Grand Hotel är ett lyxigt affärshotell i centrala Lund. Den varma stämningen på Grand är full av tradition och historia. Hotellet har både ett berömt gourmetkök och en välfylld vinkällare. Ta en joggingtur i Stadsparken bara fem minuter bort, eller träna på hotellets gym följt av en stunds avkoppling i bastun.

4.1.2. Översättning

Lund je sveučilišni grad u kojem se međusobno neprestano prožimaju tisućljetne tradicije i posljednje inovacije. Danju uživajte u šetnji po kaldrmi šarmantnih ulica uz šarolike kuće, fakultete i lundsku katedralu, a uvečer uživajte u ritmu studentskog života.

Naslovnica / Gradovi i okolica / Lund

Lund je pun suprotnosti – od uskih uličica i starih kanatnih kuća do inovativnih poduzeća i akademskih institucija vodećih u svijetu. Kaže se kako možete proživjeti čitav život u Lundu, a da ne stignete vidjeti sva jedinstvena mjesta i prekrasna zdanja.

Tisućljetna povijest

Tik uz gradsku jezgru nalaze se netaknuti pejzaži ravnica i bukovih šuma koji nude odlične mogućnosti za šetnju i bicikliranje. Lund je sa svojom poviješću duljom od tisuću godina jedan od najstarijih gradova Švedske/u Švedskoj. Zapanjujuća katedrala iz 12. stoljeća i svjetski poznato sveučilište iz 17. stoljeća oblikovali su povijest i kulturu grada kao mjesta širenja znanja i inovacija, a ugodni kafići, trgovine i fascinantni muzeji nalaze se na svakome koraku.

[Fotografija]

© Leif Johansson

Studentski grad

Oko 50 000 švedskih i stranih studenata daju Lundu poseban štih, a njegovo se sveučilište proslavilo na međunarodnoj sceni zahvaljujući svojem istraživačkom radu i društvenoj djelatnosti. Neki od najboljih glumaca, komičara i glazbenika Švedske dolaze iz Lunda. Zavirite u svijet mnogih studentskih tradicija otvorenih za javnost kao što su prvosvibanjski koncert i *Lund Comedy Festival*. U Stadsparkenu, najvećem parku u gradu, se na Valpurginu noć, kada se uz paljenje krijesova tradicionalno odvija slavlje svete Valpurgije koje svoje korijene vuče iz pretrkšćanskih proljetnih slavlja, na piknicima druži 20 000-30 000 studenata.

Što možete vidjeti u Lundu?

MUZEJ SKICA

Muzej skica posjeduje najveću svjetsku zbirku skica, modela i predložaka za švedska i inozemna umjetnička djela. Fokus je usmjeren na stvaralački proces – počevši od ideje do gotovog modela ili skice. U sedam velikih galerija izloženo je mnoštvo skica i modela, od onih veličine nokta izrađenih od bakrene mreže do skulpturâ viših od pet metara.

[Fotografija]

© Carolina Romare

Kulturen

Kulturen u Lundu jedan je najboljih svjetskih muzeja na otvorenom koji se prostire kroz dvije četvrti s povijesnim građevinama, starinskim ulicama i vrtovima. Zakoračite u kuće i doživite kako je izgledao život od srednjega vijeka do tridesetih godina prošloga stoljeća. Na različitim izložbama možete otkriti sve od umjetnosti, dizajna, kulture i povijesti, a za djecu su priređene razne aktivnosti i izložene tematske igraonice.

[Fotografija]

© Lobster & Swan

Botanički vrt

„Botan“, kako ga mještani nazivaju, od 17. je stoljeća bio dijelom Sveučilišta u Lundu. Bujni park dom je čak 7000 biljnih vrsta. Prošćite se parkom, upoznajte se s vrstama cvijeća i stabala iz čitavog svijeta, uzmite predah kraj jezera i pogledom potražite gdjejoju ribu, a zatim se opustite u kafiću. U plastenicima možete naići na obitelji prepelica koje žive među biljkama. Vrt također provodi botanička istraživanja te organizira aktivnosti za školarce i ostale posjetitelje.

Povijesni muzej

Povijesni muzej pripada Sveučilištu i najveći je arheološki muzej u južnoj Švedskoj, Doživite zoološku izložbu, zbirku kovanica, panoptikum, skulpture i keramiku iz Sredozemnoga mora. U Barbaricumu su izloženi nalazi iz mjesta Uppåkra koje je tijekom željeznog doba bilo najveći grad južne Švedske, a možete ga i lako posjetiti jer se nalazi svega šest kilometara od Lunda. Mališani se u muzeju mogu zabaviti u lovu na blago i raznim drugim aktivnostima.

Što sve možete raditi u Lundu?

Posjetite katedralu

Lundska katedrala podignuta je u 12. stoljeću te je sa svojom zapanjujućom poviješću najposjećenija crkva u Švedskoj; godišnje broji 700 000 posjetitelja i 90 000 vjernika koji ondje slave svetu misu. Priključite se vođenoj turi ili samostalno otkrijte crkvu i njene impozantne zvonike, mističnu kriptu i astronomski sat.

Vožnja u drezini

Unajmite drezinu, spremite piknik i povedite cijelu obitelj na dnevni izlet na kojem će svatko dobiti priliku voziti se starim željezničkim tračnicama. Započnite u malenom selu Björnstorp te nastavite duž dola kraj stjenjaka Romeleåsen kroz šumu i otvoreni krajobraz do naselja Veberöd. Tura traje 3-4 sata sa stankama.

[Fotografija]

© Apelöga

Skrylle

Šetnja u prirodi nedaleko od grada

Torna Hällestad prekrasno je mjesto tridesetak minuta vožnje od Lunda savršeno za *hiking*. Započnite rutu u seoskoj prodavaonici gdje možete kupiti ukusnu hranu za put. Odavde možete istraživati čarobnu šumu s njenim čudnovatim bukovim stablima u prirodnom rezervatu Prästaskogen sjeverno od sela, ili pratiti stazu Skåneleden do najvećeg lundskog prostora za rekreaciju na otvorenom – Skryllea, njegovog parka Skryllegårdena te Naturuma u kojem možete naći informativne izložke.

[Fotografija]

© Claes Hall

Högevallsbadet

Okupajte se u Högevallsbadetu!

Högevallsbadet jedno je od najmodernijih i najvećih kupališta u Skåneu. Svi koji vole fizičke aktivnosti i izazove ovdje mogu pronaći nešto za sebe, npr. kupalište za ljubitelje adrenalina s vodenim toboganom dugim 213 m i divljim brzacima. Nekoliko puta preplivajte rekreacijski ili 50-metarski bazen, a zatim se toplom kupkom opustite u za to namijenjenom bazenu.

Odsjednite u Lundu!

Hotel The More

Hotel The More apartmanski je hotel u renoviranim hangarima za vlakove u južnom Lundu, a u njemu po prikladnoj cijeni možete naći smještaj za jedno noćenje ili duži boravak. Na izbor vam se nudi pet različitih tipova soba – od malog studija do suite-apartmana, a u svakom se nalazi malena kuhinja. U restoranu Matrummet poslužuje se hrana s motom „bez kompromisa, bez prestiža... samo ljubav prema hrani i piću!“. Slobodno unajmite bicikl i istražite Lund koji je poznat kao biciklistički grad.

Pogled na dvorac Härkeberga okružen vodom i šumom

Dvorac Härkeberga

Dvorac Härkeberga smješten je uz jezero Härkebergasjön u prirodnom rezervatu kraj sela Genarp oko 25 kilometara od Lunda. Odsjednite u samome dvorcu ili aneksu Jaktpaviljongen u sobama s pravim ugođajem dvorca. U restoranu koji predlaže i White Guide, na čijim stranicama možete naći recenzije restorana iz Švedske, Danske i Estonije, kuhari eksperimentiraju s kombinacijama novih trendova sa skånskim okusima domaće i sezone hrane.

Hotel Grand

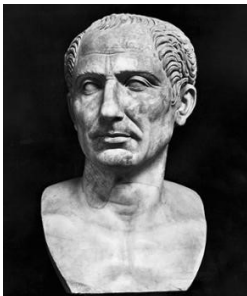
Hotel Grand luksuzan je hotel u centru Lunda. Topli ugođaj u hotelu ispunjen je tradicijom i poviješću, a tome doprinose i poznata gurmanska kuhinja i bogat vinski podrum. Na samo pet minuta odande odradite džoging u Stadsparkenu ili za to koristite hotelsku teretanu nakon čega se možete opustiti u sauni.

4.2. Encyklopedisk text *Caesar*

4.2.1. Källtext

Caesar [kaⁱ- eller se:'-] (*Ga'jus Ju'lius Cae'sar*), född 13 juli 100 f.Kr., död 15 mars 44 f.Kr., romersk fältherre och statsman.

Caesar härstammade på fädernet från *gens Iulia*, en patricisk släkt som spelat en obetydlig politisk roll sedan mitten av 300-talet f.Kr., medan hans mor Aurelia (död 54 f.Kr.) och farmodern Marcia tillhörde politiskt ledande släkter inom den plebejiska nobiliteten. Caesars barndom karakteriserades dock av familjens återinträde i det politiska livet. En farbror blev konsul år 91, en avlägsnare släkting året därpå. Caesars far Gajus var praetor och ståthållare i Asia, men dog 85 f.Kr. utan att ha uppnått konsulatet. Av stor politisk vikt var också fastern Julias (död 68 f.Kr.) giftermål med Gajus Marius, sex gånger konsul 107–100 f.Kr. och till sin död år 86 den ledande företrädaren för populärpolitiken. Denna bakgrund – kombinationen av bördsstolthet (anspråk på släktens härkomst från Alba Longa, Aeneas och ytterst gudinnan Venus) och politisk radikalism (uppträdande som Marius politiske arvtogare) – skulle karakterisera Caesars karriär.

Caesar. En av de många porträttbyster av statsmannen som tillverkades under antiken, förvarad på Nationalmuseet i Neapel. I enlighet med dåvarande romerskt stilideal utformades flertalet Caesarbyster med siktet inställt på att förläna den avbildade ett såväl realistiskt som värdigt utseende. Bysten återger Caesars drag under hans sista år.

Caesars ungdomsår inföll under 80-talets inbördesstrider mellan popularerna och Sulla. År 84 tog Caesar indirekt ställning i striden genom att gifta sig med Cornelia (död 69 f.Kr.), dottern till Marius politiske efterföljare Cornelius Cinna. Cornelia födde honom dottern Julia (83–54), men giftermålet förde honom i konflikt med Sulla, som 82 f.Kr. med terror och massavrättningar återtagit makten. Trots påtryckningar från Sulla vägrade Caesar att skilja sig från Cinnas dotter och höll sig dold tills han utverkade amnesti. Caesar fann nu för gott att en tid hålla sig borta från Rom. År 81 följde han som stabsofficer ståthållaren Minucius Thermus till provinsen Asia, där han utmärkte sig dels diplomatiskt som sändebud till Nikomedes IV av

Bithynien, dels militärt, bl.a. vid erövringen av Mytilene, där han tilldelades medborgarkrans för att ha räddat en romares liv. Under prokonsuln Servilius Vatia kämpade han mot sjörövare i Kilikien 78 f.Kr., men återvände efter Sullas död till Rom.

De följande åren meriterade han sig politiskt som åklagare. Sina talanger som talare utvecklade han vidare genom att 75 begå sig till Rhodos för att studera retorik under den berömde Apollonios Molon, en resa som gått till historien genom den anekdotiskt utsmyckade skildringen av hans fångenskap hos de kilikiska sjörövarna. Caesars retoriska studier avbröts i förtid genom utbrottet av det tredje mithridatiska kriget 74, då han på eget initiativ begav sig till provinsen Asia för att organisera försvaret av dess städer. Trettioett år gammal valdes Caesar till innehavare av det första av de högre statsämbetena, quaesturen, som han beklädde 68 under ståthållaren Antistius Vetus i Spanien. Som curulisk edil 65 gjorde han sig känd genom storslagna festspel, finansierade med lån från Licinius Crassus. En viktig politisk framgång vann han två år senare, då han valdes till överstepräst (pontifex maximus) i konkurrens med den ledande optimatpolitikern Lutatius Catulus. Det är också nu han på allvar inträder i historien. Hans tidigare liv är känt främst genom en blandning av korta faktauppgifter å ena sidan och kraftigt anekdotiskt utsmyckade berättelser å den andra. I fortsättningen baserar sig vår kunskap på ett omfattande källmaterial, framför allt Ciceros tal och brev samt Caesars egna skrifter, men också en stor mängd yngre, berättande källor.

Under den avgörande senatsdebatten 5 december 63 f.Kr. (jämför Catilina) motsatte sig Caesar dödsstraff för de ledande Catilina-anhängarna och förespråkade att de skulle hållas i fängsligt förvar; på grund av sin försiktiga hållning har han ofta misstänkts för samröre med de sammansvurna. Dock förefaller det svårt att tro att Caesar nära höjdpunkten på sin karriär, just vald till pontifex maximus och praetor för 62, skulle ha eftersträvat politiska omstörtningar. Hans praetorsår avslutades av den s.k. Bona Dea-skandalen, då Publius Clodius anklagades för att förklädd till kvinna ha smugit sig in till en religiös fest ledd av Caesars hustru Pompeja – en skandal som fick till följd att äktenskapet upplöstes ("Caesars hustru får inte ens misstänkas"). Som ståthållare i södra Spanien 61–60 hade Caesar vissa militära framgångar men avstod från att söka triumf för att kunna ställa upp som kandidat i konsulsvalet för 59. Efter sin valseger ingick han på senhösten 60 en hemlig, privat överenskommelse om politisk samverkan med republikens mäktigaste män, Pompejus och Crassus – en överenskommelse som i modern historieskrivning går under namnet "det första triumviratet" (en olycklig beteckning, då den antyder ett juridiskt jämställande med det av

folkförsamlingen officiellt sanktionerade ”andra triumviratet”). Denna samverkan befästes ytterligare genom Pompejus giftermål med Caesars dotter Julia. Som konsul 59 kom Caesar i konflikt med sin kollega Calpurnius Bibulus. Trots dennes motstånd genomdrev han ett formellt erkännande av Pompejus nyordning av Sydvästasien samt en agrarlag, genom vilken bl.a. Pompejus veteraner fick jord i Campanien.

Efter beslut av folkförsamlingen tilldelades Caesar provinserna Gallia Cisalpina (nuvarande Norditalien) och Illyricum (nuvarande norra Balkanhalvön) med tre legioner på fem år; därtill lade senaten Gallia Narbonensis (nuvarande Sydfrankrike) med en legion. Efter ”triumviratets” förnyande i Lucca 56 förlängdes ståthållarskapet med ytterligare fem år. Med denna tid och ståthållarskapets civila och militära maktresurser till sitt förfogande lade Caesar grunden för sin fortsatta politiska karriär. Genom sällsynt militär begåvning och skickligt utnyttjande av motsättningar mellan galliska och germanska stammar utanför imperiets gräns förvandlade Caesar administrationen av en fredlig provins till ett militärt erövringståg med vittgående konsekvenser. I korthet kan Caesars erövring av det fria Gallien sammanfattas enligt följande: fälttåg mot helvetierna och sveberna under Ariovistus (58); erövring av nordvästra Frankrike och Belgien (57); krossandet av ett uppror i nordväst samt erövring av Akvitanien (56); de första fälttågen över Rhen och Engelska kanalen (55); det andra tåget till Britannien (54); den andra övergången av Rhen (53); nedkämpandet av det stora galliska upproret under Vercingetorix (52–51).

Caesar. Caesars fälttåg, från hans ankomst till Gallien 58 f.Kr. till den slutliga segern över Pompejus söner tretton år senare, är kända i relativ detalj, framför allt genom hans egna skrifter. Kartan framställer det egentliga erövringsskedet, avslutat av de militärt tämligen betydelselösa men psykologiskt viktiga övergångarna över Rhen och Engelska kanalen 55 f.Kr.

Caesar. Kartan skildrar de pacifieringsaktioner som följde på erövringen, inte minst nedkämpandet av det stora galliska upproret under Vercingetorix 52–51 f.Kr.

Caesar. Detaljplan över den avslutande belägringen av Alesia (skildrad i sjunde boken av Caesars "De bello Gallico"), där Caesar genom att avskära gallernas proviantransporter tvingade Vercingetorix att kapitulera.

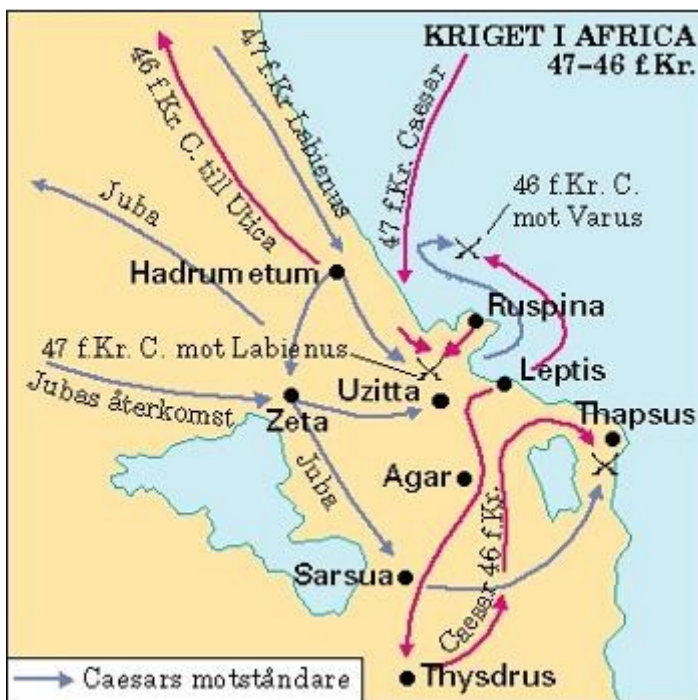
År 50 började Caesar på allvar organisera det erövrade området men tillbragte också mycken tid i Gallia Cisalpina för att bättre kunna följa den politiska utvecklingen i Rom. Hans ståthållartid gick mot sitt slut. Visserligen hade han utverkat folkförsamlingens tillstånd att mot gällande regler söka konsulatet för 48 i sin frånvaro, men starka krafter verkade för ett återkallande av Caesar i förtid. I själva verket stod Caesars hela politiska framtid på spel. "Triumvirerna" var inte heller till hjälp, sedan Crassus stupat 53 och Pompejus efter Julias död allt öppnare verkade för sina egna intressen. Den 7 januari 49 f.Kr. fastställde senaten ett datum före vilket Caesar måste lämna ifrån sig sina tio legioner, samtidigt som den trots folktribunernas veto proklamerade belägringstillstånd och gav Pompejus och konsulerna diktatoriska befogenheter. Caesars svar kom tre dagar senare genom övergången av gränsfloden Rubicon (*alea iacta est*, "tärningen är kastad"). Det visade sig snart att senaten missbedömt såväl politiska sympatier som militära maktförhållanden. Inom ett par månader var hela Italien i Caesars händer, och den 17 mars avseglade Pompejus till Grekland. Caesar valde att inte följa efter. Först skyndade han till Spanien, där han besegrade Pompejus legater Afranius och Petreius vid Ilerda (2 augusti). På återvägen erövrade han Massilia (nuvarande Marseille) efter lång belägring. Tillbaka i Rom valdes han till diktator och sedan till konsul för 48.

Med Spanien, Gallien och Italien i säkert grepp gick Caesar över till Balkan (5 januari 48) och besegrade slutgiltigt Pompejus vid Farsalos den 9 augusti. Pompejus flydde till Egypten men mördades före Caesars ankomst dit i oktober. I Egypten blev Caesar indragen i tronstriderna mellan Kleopatra VII och Ptolemaios XIV. Han tog ställning för Kleopatra och belägrades länge i Alexandria av Ptolemaios, som han kunde besegra först i mars 47 sedan förstärkningar anlant från Mindre Asien. Efter att ha insatt Kleopatra som drottning lämnade han Egypten, besegrade Farnakes av Pontos vid Zela (*veni, vidi, vici*, "jag kom, jag såg, jag segrade") och återvände i oktober till Rom.

Caesar segrade i mars 47 f.Kr. efter att förstärkningar anlant från Mindre Asien.

Efter två och ett halvt års strider behärskade Caesar hela imperiet utom provinsen Africa (nuvarande Tunisien), där optimaterna samlat starka trupper. Sedan Caesar valts till diktator på ett år gick han i december 47 över till Africa och vann en avgörande seger vid Thapsus 6 april 46.

Caesar. Efter flera stridigheter i provinsen Africa vann Caesar en avgörande seger vid Thapsus 6 april 46 f.Kr.

Efter sin återkomst till Rom i juli firade han en storslagen triumf över Gallien, Egypten, Pontos och Africa. Han utsågs till diktator på tio år och intensifierade det organisations- och reformprogram som han inlett redan 49. Trots ytterligare ett års bortovaro från Rom (november 46–oktober 45) för att krossa motståndet från Pompejus söner i Spanien (segern

vid Munda 17 mars 45), hann Caesar på avgörande punkter förändra Roms inre och yttre förhållanden och i många avseenden lägga grunden till de reformer som, om än ofta i annan form, skulle fullbordas av Augustus. Antalet högre ämbetsmän (quaestorer och praetorer) ökades betydligt. Senatorernas antal ökades från ca 600 till ca 900, vilket å ena sidan beredde plats åt många av de uppkomlingar som aktivt stött Caesar under inbördeskriget och å den andra ytterligare bidrog till att minska senatens auktoritet. En rad nya veterankolonier anlades, bl.a. i Korinth och Karthago. Municipallagen (*Lex Iulia municipalis*) gav en detaljerad konstitution åt Italiens, och senare hela imperiets, städer. Den stora kalenderreformen 46 bringade ordning i det kronologiska kaos som länge varit rådande (se [julianska kalendern](#)). Av den omfattande bygnadsverksamhet som Caesar förberedde på Marsfältet samt på Forum Romanum och i dess närhet hann ingenting över projektstadiet före hans död.

Caesar. Kartan ger en bild av inbördeskrigets utbredning över större delen av medelhavsvärlden. Under loppet av drygt fyra år (januari 49–mars 45 f.Kr) ledde Caesar sina legioner från Gallien i norr till dagens Tunisien och Egypten i söder, från det inre av Mindre Asien i öster till Spanien i väster. För överskådlighetens skull har vissa förflyttningar utelämnats, framför allt Caesars färd från Rom till Brundisium kring årsskiftet 49/48, hemfärden från Troja till Rom hösten 47 samt resan till Spanien 46/45 f.Kr.

Caesars uppträdande, som allt tydligare präglades av hans ställning som ensamhärskare, provocerade den republikanska adeln, däribland många av hans tidigare vänner. I början av 44 lät han sig utses till diktator på livstid, och vid Lupercaliefesten den 15 februari uppträdde han i kungaskrud med gyllene krans. Trots att han fann för gott att avböja det av Marcus Antonius framräckta diademet – en förhatlig symbol för kungaväldet – rågade detta måttet. Ett sextiototal senatorer sammansvor sig, och den 15 mars (*Idus Martiae*) mördades han vid ett senatssammanträde i Pompejus teater.

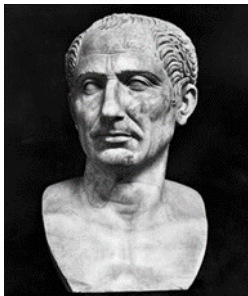
Caesars historiska betydelse är oomtvistlig, liksom hans militära och politiska begåvning. Hans ursprungliga ambitioner (envælde eller fortsatt aristokratisk republik) låter sig inte säkert fastställas till följd av den tvångssituation i vilken optimaterna försatte honom i januari 49. Samma oklarhet gäller Caesars långsiktiga mål vid slutet av hans levnad. Han tycks då ha betraktat enväldet som den enda realistiska lösningen, men hur detta envælde i längden skulle ha utformats är det svårt att göra sig en föreställning om. Principatet, den egenartade kvasirepublikanska monarki som senare skapades av Caesars systerdotterson och adoptivson Augustus, förutsatte i mycket Caesars insatser men skiljer sig av allt att döma på avgörande punkter från hans intentioner.

Caesar var en framstående talare och en driven författare, vars språk tillsammans med Ciceros uppfattats som normbildande för den högklassiska latinska prosan. Av hans skrifter är endast de bevarade som skildrar hans fälttåg i Gallien, *Commentarii de bello Gallico* (sju böcker), och inbördeskriget mot Pompejus, *Commentarii de bello civili* (tre böcker). Genom tillfogandet av en åttonde bok om det galliska kriget (av Aulus Hirtius) och böcker om de alexandriska, afrikanska och spanska krigen (anonyma författare) har en sammanhängande skildring av Caesars krig 58–45 f.Kr. skapats. Böckerna om det galliska kriget, liksom biografier av Suetonius och Plutarchos, finns i svensk översättning.

4.2.2. Översättning

Cezar, Gaj Julije (latinski Gaius Iulius Caesar [g:a'i·us ju:'li·us k'ai'sar]), 13. VII. 100. g. pr. Kr.-15. VIII. 44. g. pr. Kr., rimski vojskovođa i državnik.

Cezar je s očeve strane potekao od Julijevaca (lat. *gens Iulia*), patricijskog roda koji je od sredine 4. stoljeća pr. Kr. igrao neznčajnu političku ulogu, dok su njegova majka Aurelija (umrla 54. g. pr. Kr.) i baka s očeve strane Marcija pripadale plebejskim nobilem. Međutim, Cezarovo je djetinjstvo obilježeno povratkom njegove obitelji u politički život. Jedan od Cezarovih stričeva postao je konzulom 91. godine, a udaljeni rođak stupio je na istu funkciju godinu dana kasnije. Otac Gaj bio je pretor i namjesnik u provinciji Aziji (smještenoj na maloazijskom poluotoku), ali je preminuo 85. pr. Kr. ne uspjevši dostići poziciju konzula. Od velike je političke važnosti bila i udaja očeve sestre Julije (umrla 68. pr. Kr.) za Gaja Marija, šestostrukog konzula u razdoblju 107.-100. g. pr. Kr. te vodećeg zastupnika politike populara do smrti 86. g. Opisana obiteljska pozadina – spoj ponosa svojim rodom (pretenzija za njegovim podrijetlom iz Albe Longe, od Eneje i u konačnici boginje Venere) te politički radikalizam (nastup u svjetlu Marijeva političkog nasljednika) obilježit će Cezarovu karijeru.

Cezar. Jedna od mnogih bisti izrađenih tijekom antike koja se čuva u Nacionalnom arheološkom muzeju u Napulju. U skladu s tadašnjim rimskim stilizacijskim idealom većina je Cezarovih bisti oblikovana s pogledom koji prikazanome podaje realističan i dostojanstven izgled. Bista prikazuje Cezarove crte lica tijekom njegovih posljednjih godina života.

Cezarovu su mladost tijekom 80-ih godina pr. Kr. zadesili sukobi između populara i Sule. Cezar je 84. zauzeo neizravan položaj u sukobu oženivši se Kornelijom (umrla 69. pr. Kr.), kćeri Marijeva političkog nasljednika Kornelija Cine. Kornelija mu je rodila kćer Juliju (83. 54.), ali brak ga je doveo u konflikt sa Sulom koji je 82. pr. Kr. širenjem terora i masovnim pogubljenjima vratio moć u svoje ruke. Unatoč Sulinu pritisku Cezar je odbio rastati se od Cinine kćeri zbog čega se skrivao sve do ispregovaranog pomilovanja. Cezar je najboljom opcijom smatrao da se na neko vrijeme drži podalje od Rima. Godine 81. bio je u pratnji Minucija Terma, namjesnika provincije Azije gdje se iskazao ne samo kao diplomat u

svojstvu poslanika Nikomeda IV. od Bitinije, nego i kao vojna ličnost, npr. u osvajanju grada Mitilene gdje mu je dodijeljen građanski vijenac za spas života jednog Rimljanina. Za prokonzula Servilija Vaciju borio se protiv gusara u Kilikiji 78. pr. Kr., ali se nakon Suline smrti vratio u Rim.

U nadolazećim se godinama politički profilirao kao tužitelj. Svoj je govornički dar nastavio razvijati uputivši se na Rodos 75. g. kako bi izučavao retoriku kod Apolonija Molona, a to je putovanje u povijesti ostalo upamćeno kroz anegdotske opise njegova zarobljeništva kod kilikijskih gusara. Cezarevo je retoričko školovanje prijevremeno prekinuto izbijanjem Trećeg mitridatskog rata 74. g., kada se na vlastitu inicijativu zaputio u provinciju Aziju kako bi organizirao obranu njenih gradova. U dobi od trideset jedne godine Cezar je izabran za jednu od najviših pozicija u državnoj službi, tj. za kvestora, čiju je dužnost obnašao 68. g. pod namjesnikom Antistijem Vetom u Španjolskoj. Kao kurulski edil postao je poznat 65. g. organiziranjem pompozni javnih igara, financiranih zajmom od Licinija Krasa. Važan je politički napredak postigao dvije godine kasnije kada je izabran za vrhovnog svećenika (lat. *pontifex maximus*) imajući za konkurenta vodećeg optimata Lutacija Katula. Trenutak je to u kojem u punom smislu stupa na povijesnu scenu. Njegov nam je raniji život poznat prvenstveno kroz nasumične šture činjenice s jedne te slikovitim anegdotskim opisima dočarane priče s druge strane. U nastavku/Nadalje se naše znanje temelji na opsežnim izvorima, prije svega Ciceronovim govorima i pismima te Cezarovim vlastitim zapisima, ali i na mnoštvu kasnijih pripovjednih izvora.

Na presudnoj senatskoj raspravi 5. XII. 63. pr. Kr. (usp. Katilina) Cezar se suprotstavio smrtnoj kazni vodećih Katilinih pristaša te je zagovarao da ih se drži u zatvoreništvu; često je zbog svojega opreznog držanja prema tome pitanju sumnjičen za šurovanje s urotnicima. Ipak, ne čini se izglednim da je Cezar toliko blizu vrhuncu svoje karijere, nakon što je tek postao *pontifex maximus* i pretor za 62. g., stremio političkim prevratima. Njegova pretorska godina završava tzv. skandalom *Bona Dea*, kada je Publije Klodije optužen da se odjeven u ženu na prevaru priključio vjerskom obredu koji je vodila Cezarova supruga Pompeja – skandal koji je za posljedicu imao raskidanje Cezarova i Pompejina braka („Moja žena mora biti takva da je čak ni sumnja ne smije dodirnuti.“¹). Kao namjesnik u južnoj Španjolskoj 61. 60. Cezar je postigao određeni vojni uspjeh, no odrekao se trijumfa kako bi se mogao

¹ Marić, Anto 2011: 10 prema Vincenti, Lorenzo, 1976: 21–22

kandidirati u izborima za konzula za 59. godinu. Nakon pobjede na izborima u kasnu je jesen 60. sklopio tajni privatni sporazum o političkoj suradnji s najvećim moćnicima republike, Pompejom i Krasom – sporazum koji se u suvremenoj historiografiji naziva prvim trijumviratom (nesretan naziv jer daje naslutiti pravno izjednačavanje s drugim trijumviratom koji je narodna skupština službeno sankcionirala). Ta je suradnja dodatno utvrđena ženidbom Pompeja Cezarovom kćeri Julijom. Kao konzul, Cezar je 59. ušao u sukob s kolegom Kalpurnijem Bibulom. Usprkos njegovu otporu, iznudio je formalno priznanje Pompejeva preuređenja vlasti u Jugozapadnoj Aziji te agrarni zakon kojim su, između ostalog, Pompejevi veterani dobili zemlju u Kampaniji.

Prema odluci narodne skupštine Cezaru su na pet godina dodijeljene provincije Cisalpinska Galija (lat. *Gallia Cisalpina*; današnja sjeverna Italija) i Ilirik (lat. *Illyricum*) s trima legijama, a senat mu je k tome uz Narbonsku Galiju (lat. *Gallia Narbonensis*; današnju južnu Francusku) dodijelio jednu legiju. Nakon obnove „trijumvirata“ u Lucci 56. godine Cezarovo je namjesništvo produljeno za pet godina. Uz pomoć dobivenog vremena te civilne i vojne moći namjesništva na raspolaganju Cezar je udario temelje za nastavak svoje političke karijere. Rijetko viđenom vojnom nadarenošću i vještim okorištavanjem nesuglasica između galskih i germanskih plemena izvan granica carstva, Cezar je upravu nekada mirne provincije pretvorio u niz vojnih osvajačkih pohoda s dalekosežnim posljedicama. U kratkim se crtama Cezarovo osvajanje slobodne Galije može sažeti na sljedeći način: vojna protiv Helvećana i Sveva pod vodstvom Ariovista (58.); osvajanje sjeverozapadne Francuske i Belgije (57.); suzbijanje pobune na sjeverozapadu te osvajanje Akvitanije (56.); prve vojne preko Rajne i Engleskog kanala (55.); drugi pohod na Britaniju (54.); drugi prelazak Rajne (53.); gušenje velikog galskog ustanka pod vodstvom Vercingetoriksa (52.-51.).

Cesar. Cezarovi pohodi – od njegova dolaska u Galiju 58. g. pr. Kr. do konačne pobjede nad Pompejevim sinovima trinaest godina kasnije – poznati su nam relativno detaljno, prvenstveno iz njegovih vlastitih zapisa. Karta prikazuje stvarno razdoblje osvajanja, okončano vojno poprilično beznačajnim, ali psihološki važnim prelascima preko Rajne i Engleskog kanala 55. g. pr. Kr.

Cesar. Karta prikazuje akcije pacifikacije koje su uslijedile nakon osvajanja, osobito gušenje velikog galskog ustanka pod vodstvom Vercingetoriksa 52.-51. g. pr. Kr.

Cezar. Detaljan plan presudne opsade Alezije (opisane u sedmoj knjizi Cezarova djela *De bello Gallico*) u kojoj je Cezar sprečavanjem prijevoza galske vojne popudbine natjerao Vercingetoriksa na predaju.

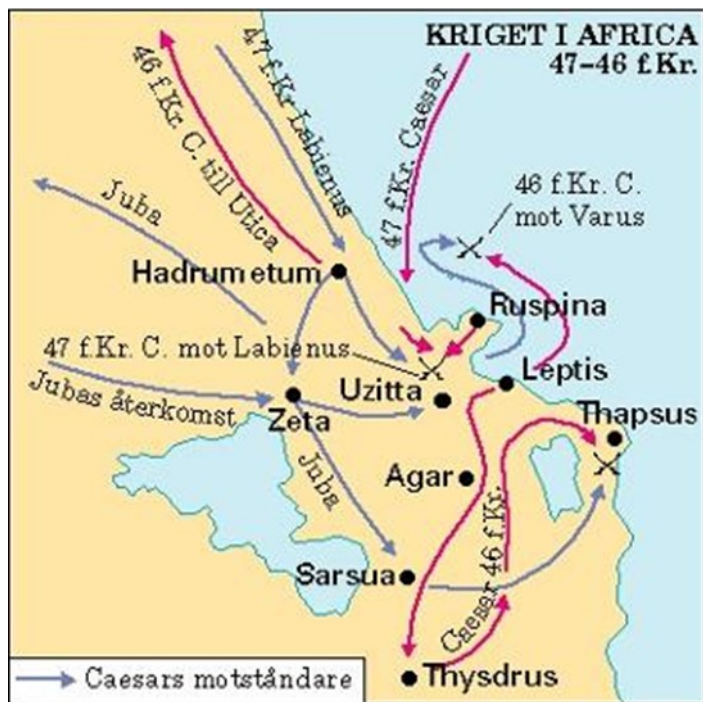
Godine 50. Cezar je osvojeno područje organizirao na visokoj razini, ali je također izvjesno vrijeme proveo u Cisalpinskoj Galiji kako bi lakše pratio razvoj političke situacije u Rimu. Njegov se namjesnički mandat bližio kraju, no dakako da je od narodne skupštine isposlovao dopuštenje da protivno važećim pravilima zatraži konzulat u odsutnosti za 48. g., ali snažne su sile djelovale za Cezarov prijevremeni opoziv. Zapravo je Cezarova čitava politička budućnost visjela o koncu. „Trijumviri“ također nisu bili od pomoći, otkako je Kras poginuo 53., a Pompej nakon Julijine smrti sve otvorenije djelovao za svoje vlastite interese. Dana 7. siječnja 49. g. pr. Kr. senat je utvrdio datum prije kojega Cezar mora predati svojih deset legija, upravo u trenutku kada je sam senat protivno vetu narodnih tribuna proglasio opsadno stanje te Pompeju i konzulima dao diktatorske ovlasti. Cezarov je odgovor stigao tri dana kasnije kada je prešao graničnu rijeku Rubikon (*alea iacta est*, „kocka je bačena“). Brzo se pokazalo da je senat krivo prosudio ne samo političke simpatije prema njemu, nego i odnose moći. Unutar nekoliko mjeseci cijela je Italija bila u Cezarovim rukama, a 17. III. Pompej je otplovio u Grčku. Cezar je odlučio ne progoniti ga. Prvo je pohitao u Španjolsku gdje je pokorio Pompejeve legat Afranija i Petreja kod Ilerde (2. VIII.). Na povratku je nakon duge opsade osvojio Masiliju (današnji Marseille). Vrativši se u Rim, izabran je za diktatora te nakon toga za konzula za 48. godinu.

Sa Španjolskom, Galijom i Italijom u čvrstom stisku Cezar se uputio na Balkan (5. I. 48.) te 9. VIII. konačno pobijedio Pompeja kod Farsala. Pompej je pobjegao u Egipat, međutim ubijen je prije Cezarova dolaska u listopadu. U Egiptu je Cezar uvučen u sukobe za prijestolje između Kleopatre VII. i Ptolomeja XIV. Zauzeo se za Kleopatru, a u Aleksandriji je dugo bio pod opsadom Ptolomeja kojeg je mogao poraziti tek u ožujku 47. nakon što mu je pristiglo pojačanje iz Male Azije. Po Kleopatrinu usponu na kraljevsko prijestolje, u kojemu je sam pripomogao, napustio je Egipat, porazio Farnaka od Ponta kod Zele (*veni, vidi, vici*, „dođoh, vidjeh, pobijedih“) te se u listopadu vratio u Rim.

Cezar je pobijedio u ožujku 47. g. pr. Kr. nakon što je pristiglo pojačanje iz Male Azije.

Nakon dvije i pol godine vojnih sukoba Cezar je zavladao cijelim carstvom osim provincijom Afrikom (današnjim Tunisom) gdje su optimati sabrali jake trupe. Nakon što je Cezar izabran za diktatora na godinu dana, u prosincu 47. uputio se u Afriku te odnio odlučujuću pobjedu kod Tapsa 6. IV. 46.

Cezar. Nakon nekoliko bitaka u provinciji Africi Cezar je odnio odlučujuću pobjedu kod Tapsa 6. IV. 46. g. pr. Kr.

Po povratku u Rim u srpnju veličanstvenim je trijumfom proslavio uspjehe u Galiji, Egiptu, Pontu i Africi. Izabran je za diktatora na deset godina i intenzivirao program organizacije i reforme koji je bio uveo već 49. Unatoč dodatnoj godini odsustva iz Rima (XI. 46.-X. 45.) s ciljem razbijanja otpora Pompejevih sinova u Španjolskoj (pobjeda kod Munde 17. III. 45.), Cezar je u presudnim trenucima uspio promijeniti unutarnje i vanjske odnose u Rimu te u mnogim pogledima udariti temelje za reforme koje je, iako često preinačene, dovršio August. Broj viših službenika (kvestora i pretora) značajno je porastao. Broj senatora se sa 600-tinjak popeo na 900-tinjak, što je s jedne strane stvorilo mjesta za mnoge skorojeviće koji su aktivno podupirali Cezara tijekom građanskog rata, a s druge strane dodatno doprinijelo smanjenu senatova autoriteta. Osnovan je niz novih veteranskih kolonija, između ostalog u Korintu i Kartagi. Municipalni zakon (lat. *Lex Iulia municipalis*) dao je detaljan ustav gradovima Italije, a kasnije cijeloga carstva. Velika kalendarska reforma 46. godine uvela je red u već dugo vladajući kronologijski kaos (v. julijanski kalendar). Od mnogobrojnih graditeljskih pothvata koje je Cezar pripremao na Marsovu polju te Rimskom forumu i u njegovoj blizini, prije njegove smrti nijedan nije stigao dalje od projektne faze.

Cezar. Karta prikazuje širenje građanskog rata većim dijelom Sredozemlja. Tijekom nešto više od četiri godine (siječanj 49.-ožujak 45. g. pr. Kr.) Cezar je svoje legije poveo od Galije na sjeveru do današnjeg Tunisa i Egipta na jugu, od unutrašnjosti Male Azije na istoku do Španjolske na zapadu. Preglednosti radi neka su kretanja izostavljena, prvenstveno Cezarovo putovanje iz Rima u Brundizij na prijelazu iz 48. u 49. godinu, povratak iz Troje u Rim u jesen 47. te putovanje u Španjolsku 46.-45. g. pr. Kr.

Cezarov javni nastup, sve jasnije obilježen njegovim samodržačkim stavom, provocirao je republikansko plemstvo, a među njima i mnoge njegove nekadašnje prijatelje. U početku 44. uspio je u namjeri da ga se doživotno izabere za diktatora, a na luperkalijama 15. II. Pojavio se u kraljevskom ruhu sa zlatnim vijencem. Iako je najboljim smatrao odbiti dijamant koji mu je uručio Marko Antonije – omraženi simbol kraljevske vlasti – luperkalije su bile kap koja je prelila čašu. Šezdesetak se senatora urotilo protiv Cezara i 15. III. (Martovske ide; lat. *Idus Martiae*) ubijen je na senatskoj sjednici u Pompejevu kazalištu. Cezarov je povijesni značaj, kao i njegova vojna i politička nadarenost, neprijeporan. Njegove prvotne ambicije (samovlađe ili nastavak aristokratske republike) ne daju se točno utvrditi zbog nezahvalne situacije do koje su ga optimati doveli u siječnju 49. Jednako su tako nejasni i Cezarovi dugoročni ciljevi s kraja njegova života. Smatra se kako je samovlašće držao jednim realističnim rješenjem, ali teško je zamisliti kako bi se ono s vremenom razvijalo. Principat – svojevrsna nadirepublikanska monarhija koju je kasnije stvorio August, unuk Cezarove sestre i njegov posinak – u mnogočemu je proizlazio od Cezarovih doprinosa, ali se, prema svemu sudeći, u presudnim točkama udaljava od njegovih nakana.

Cezar je bio vrstan govornik i vješt spisatelj, čiji je jezik zajedno s Ciceronovim smatran temeljem za klasičnu latinsku prozu. Od njegovih su zapisa sačuvani samo *Commentarii de bello Gallico* (sedam knjiga) koji opisuju njegove pohode u Galiji te *Commentarii de bello civili* (tri knjige) koji svjedoče o ratu protiv Pompeja. Pridodavanjem osme knjige o Galskom ratu (autora Aul Hircija) i knjigâ o ratovima u Aleksandriji, Africi i Španjolskoj (anonimnih

autora) stvoren je suvisao opis Cezarovih ratova 58.-45. g. prije Krista. Knjige o Galskom ratu, kao i biografije koje su napisali Svetonije i Plutarh postoje i u švedskom prijevodu.

4.3. Administrativ text Villkor Betalkonton och Betaltjänster, m.m. – Privat

4.3.1. Källtext

Villkor Betalkonton och Betaltjänster, m.m. – Privat

1. Inledning

Det här avtalet innehåller villkor om Betalkonton och Betaltjänster samt villkor om produkter och tjänster som har samband med Betalkonton och Betaltjänster.

Avtalet består av tre dokument:

1. Avtalsblankett och produktspecifikation
2. Allmänna, Gemensamma och Särskilda villkor samt information (detta dokument)
3. Bilaga Priser, Bryttidpunkter och Genomförandetider (Bilagan)

Dessa tre dokument kallas gemensamt för Avtalet. För att bli väl förtrogen med vilka rättigheter och skyldigheter du har som kund ska du läsa igenom Avtalet. Bilagan kan du slå upp när du vill ta reda på specifika detaljer, exempelvis hur lång tid det tar att genomföra en Betalningstransaktion (exempelvis en överföring).

2. Definitioner och begreppsförklaringar

Allmänna villkor

Villkor som helt eller delvis är gemensamma för de Betalkonton, Betaltjänster, produkter och tjänster som omfattas av Avtalet.

Användarmanual

Användarmanualer, instruktioner, produktbeskrivningar och liknande som innehåller en beskrivning av hur respektive Betalkonto, Betaltjänst, produkt eller tjänst används. Dessa tillhandahålls av SEB exempelvis via bankkontor, via Internetbanken privat eller på www.seb.se.

Autentisering

Ett förfarande där Kundens Personliga behörighetsfunktioner används och genom vilket SEB kan kontrollera Kundens identitet eller Säkerhetslösningens/ Betalningsinstrumentets giltighet.

Bankdag

En dag när medverkande Betaltjänstleverantörer har öppet för verksamhet i den utsträckning som krävs för genomförande av en Betalningstransaktion, normalt en Vardag.

BankID

Ett elektroniskt identitetskort bestående av ett SIS ID-kort med BankID-chip utfärdat av SEB, ett med BankID-kort eller annat kort med BankID-chip utfärdat av SEB alternativt annat kort med BankID-chip utfärdat av annan kortutgivare/behörig utfärdare än SEB, som används tillsammans med en kortläsare samt dator med drivrutiner för kortläsaren. (Andra BankID som utfärdas av SEB än BankID-kort tecknas enligt särskilda avtal. Villkoren i de avtalen gäller i tillägg till villkoren i detta Avtal.)

Betalkonto

Konto som är avsett att användas för genomförande av en Betalningstransaktion. För närvarande Privatkonto, Enkla sparkontot, Notariatkonto och Valutakonto.

Betalningsdag

Den dag som en Betalningstransaktion ska vara Betalningsmottagaren tillhanda.

Betalningsinitieringstjänster

En onlinetjänst för att på begäran av en kund initiera en betalningsorder från ett betalkonto hos en annan Betaltjänstleverantör.

Betalningsinstrument

Personligt instrument eller personlig rutin, till exempel Kort eller Säkerhetslösning, som enligt Avtalet används för att initiera en Betalningsorder.

Betalningsmottagare

Fysisk eller juridisk person som är den avsedda mottagaren av medel vid en Betalningstransaktion.

Betalningsorder

Kundens uppdrag om 35t ten Betalningstransaktion ska genomföras.

Betalningstransaktioner

Insättning, uttag, betalningar och överföringar till eller från ett Betalkonto som initieras av Kunden, annan fysisk eller juridisk person, eller av en Betalningsmottagare.

Betaltjänst

SEB:s tjänster och produkter som gör det möjligt att göra insättningar och uttag till eller från Betalkonton samt att genomföra Betalningstransaktioner, till exempel överföringar från Betalkonton, korttransaktioner, autogiro eller Bank- och PlusGirobetalningar.

Betaltjänstleverantör

Banker eller andra fysiska eller juridiska personer som tillhandahåller betaltjänster.

BIC (Business Identifier Code)

En kod innehållande åtta eller elva tecken och som används för att identifiera banker och andra finansiella institut vid gränsöverskridande Betalningstransaktioner.

Bryttidpunkt

De tidpunkter SEB fastställer nära Bankdagens slut efter vilka alla Betalningsorder som tas emot från en Kund ska anses mottagna under nästa Bankdag. Gällande Bryttidpunkter framgår av Bilagan.

Debiteringsdag

Den dag som uttag görs från Kundens Betalkonto för en Betalningstransaktion.

EES (Europeiska ekonomiska samarbetsområdet)

Ett ekonomiskt samarbete som för närvarande omfattar EU:s medlemsländer, Island, Liechtenstein och Norge.

EES-valuta

Officiell valuta i EES-land enligt ovan som inte är euro (EUR). Exempelvis svenska kronor (SEK) eller danska kronor (DKK). Omfattar i detta Avtal även schweiziska francs (CHF).

Gemensamma och Särskilda villkor

Avtalsvillkor som gäller för ett enstaka Betalkonto, en enskild Betaltjänst, produkt eller tjänst eller för en grupp av Betalkonton, Betaltjänster, produkter eller tjänster.

Genomförandetid

Den tid inom vilken en Betalningstransaktion ska genomföras efter det att Betalningsordern har mottagits och accepterats av SEB. Gällande Genomförandetider framgår av Bilagan.

IBAN (International Bank Account Number)

Ett nationellt bankkontonummer angivet i ett internationellt format.

Insättningsautomat

En obemannad terminal (självbetjäningsterminal) där Kunden kan genomföra Betalningstransaktioner. Exempelvis Insättningsautomater med varumärket Bankomat.

Kontaktlös betalning

Med kort som har symbolen på framsidan kan betalningar genomföras i t.ex. butiker och automater via kortets inbyggda sändare, utan att kortet sätts in i en kortterminal.

Kontohavare

En eller flera innehavare av ett Betalkonto.

Kontoinformationstjänster

En onlinetjänst för att tillhandahålla sammanställd information om ett eller flera betalkonton som en kund har hos en eller flera andra Betaltjänstleverantörer.

Kort

Ett av SEB utfärdat kort inklusive kortnumret eller ett fiktivt kortnummer som ersätter det ursprungliga kortnumret av säkerhetsskäl, med varumärket SEB som är kopplat till ett Betalkonto och är anslutet till Mastercard's kortnätverk. Kort enligt detta Avtal innefattar SEB Debit och SEB Debit limited (f.d. Maestro).

Kortinnehavare

En Kund i vars namn Kort utfärdas och annan som Kunden via fullmakt har givit rätt att disponera inestående medel på Betalkontot via Kort.

Kund

En fysisk person som träffar avtal med SEB om Betalkonton och Betaltjänster samt produkter och tjänster som har samband med dessa enligt detta Avtal.

Mobila banken (SEB:s app)

Mobila banken är en integrerad tilläggstjänst till Internetbanken privat. Mobila banken ger möjlighet för Kunden att via en app nedladdad på en Mobil enhet kommunicera med SEB.

Mobilt BankID

Ett elektroniskt identitetskort på en Mobil enhet bestående av en BankID säkerhetsapp och ett elektroniskt certifikat utfärdat av SEB eller annan behörig utfärdare än SEB.

Mobil enhet

Mobiltelefon, surfplatta, bärbar dator, klocka, armband eller annan liknande utrustning med åtkomst till internet eller annat nätverk för telefon- eller datatrafik.

Obehörig transaktion

En Betalningstransaktion som genomförs utan samtycke från Kunden eller någon annan som enligt Avtalet eller fullmakt är behörig att använda Betalkontot.

Personliga behörighetsfunktioner

Personligt anpassade funktioner som SEB tillhandahåller eller godtar för Autentisering, t.ex. personlig kod eller läsare av biometrisk information såsom fingeravtrycksläsare, ansikts- och irisscanning.

Referensväxelkurs

Den växelkurs som ligger till grund för beräkningen av eventuell valutaväxling och görs tillgänglig av SEB eller baseras på en offentligt tillgänglig källa.

SEB

Skandinaviska Enskilda Banken AB (publ)

SEB ID för Unga

Ett elektroniskt identitetskort på en Mobil enhet bestående av en BankID säkerhetsapp och ett elektroniskt certifikat utfärdat av SEB.

SEB:s Authentication Card

Ett elektroniskt identitetskort bestående av ett kort med chip utfärdat av SEB och som används tillsammans med en kortläsare samt dator med drivrutiner för kortläsare.

Stark kundautentisering

En Autentisering som grundar sig på minst två av följande tre alternativ som är fristående från varandra: a) något som bara Kunden vet (t.ex. personlig kod), b) något som bara Kunden har (t.ex. Säkerhetslösning eller Kort), c) en unik egenskap hos Kunden (t.ex. fingeravtryck).

Säkerhetslösning

Elektronisk identifierings- och säkerhetsutrustning, exempelvis digipass eller elektroniska identitetskort (exempelvis BankID, SEB:s Authentication Card, Mobilt BankID eller SEB ID för Unga), med vilka Kunden kan styrka sin identitet gentemot SEB. Till Säkerhetslösningen finns Personliga behörighetsfunktioner kopplade.

Sälj företag

En fysisk eller juridisk person i Sverige eller utomlands som är ansluten till Mastercard's kortnätverk och som tillhandahåller varor och/eller tjänster mot betalning med kort.

Telefonbanken

Personlig service via telefon, 0771-365 365, som har öppet dygnet runt, året runt.

Tredjepartsbetaltjänstleverantör

En annan Betaltjänstleverantör än SEB som har nödvändiga tillstånd eller är registrerad för att tillhandahålla Betalningsinitieringstjänster och/eller Kontoinformationstjänster.

Utagsautomat

En obemannad terminal (självbetjäningsterminal) där Kunden kan genomföra Betalningstransaktioner. Exempelvis Uttagsautomater med varumärket Bankomat.

Unik identifikationskod

Den kombination av bokstäver, siffror eller tecken som SEB uppger för Kunden och som Kunden ska lämna i en Betalningsorder för att på ett otvetydigt sätt identifiera Betalningsmottagaren eller dennes bankkonto, såsom exempelvis bankkontonummer, IBAN-nummer eller mobiltelefonnummer.

Vardag

Alla dagar förutom lördag, söndag, midsommarafton, julafton, nyårsafton eller annan allmän helgdag.

3. Användarmanualer

Kunden förbinder sig att följa gällande Användarmanualer.

4. Tillgång till tjänster m.m.

Kunden får tillgång till SEB:s Betalkonton, Betaltjänster samt andra produkter och tjänster genom ansökan. Innan ansökan godkänns kan SEB komma att göra en kreditupplysning.

Åtkomsten till SEB:s Betalkonton, Betaltjänster, produkter och tjänster kan av säkerhetsskäl eller andra skäl vara begränsad bl.a. genom beloppsbegränsningar, behörighetsbegränsningar m.m.

Information om vissa gällande begränsningar finns i Användarmanualer för respektive produkt eller tjänst.

SEB ska på sina webbsidor, exempelvis www.seb.se, i möjligaste mån lämna besked om när SEB:s Betalkonton, Betaltjänster, produkter eller tjänster inte kan tillhandahållas på grund av underhåll eller planerade driftstopp. Om fel eller störning föreligger kan SEB i allmänhet istället ta emot uppdrag på annat sätt, exempelvis muntligen via Telefonbanken.

5. Kommunikation, Säkerhetslösning, Betalningsinstrument m.m.

5.1 Språk

Det språk som används i dokumentation och i kontakterna mellan SEB och Kunden är svenska eller engelska.

5.2 Tekniska krav på Kundens utrustning

För att kunna använda Bank på telefon krävs en tonvalstelefon. Kunden ansvarar själv för kostnaden för telefontrafiken.

För att kunna använda Internetbanken privat krävs uppkoppling mot internet. För sådan uppkoppling krävs viss teknisk utrustning och tillgång till tekniska system såsom exempelvis kommunikationsutrustning, programvara samt internetabonnemang.

SEB utvecklar kontinuerligt funktionaliteten på Internetbanken privat varför SEB rekommenderar att Kunden använder tekniska system som uppdateras och stöds av tillverkarna. Vilka tekniska system som från tid till annan krävs för tillgång till Internetbanken privat framgår på www.seb.se.

Kunden ansvarar alltid själv för tillgång till den tekniska utrustningen och de tekniska system som krävs för att använda Internetbanken privat samt ansvarar för sina uppkopplingskostnader mot internet. Kunden ska visa

normal aktsamhet och skydda sin tekniska utrustning mot obehörigt nyttjande, bl.a. genom att använda och själv bekosta tekniska skydds- och säkerhetsfunktioner t.ex. antivirusprogram och brandvägg.

För att kunna använda Betaltjänster, produkter och tjänster via Mobil enhet, exempelvis Mobila banken och Swish privat, förbinder sig Kunden att ha den utrustning som krävs och att Mobil enhet och eventuella abonnemang, konfigurationer och säkerhetscertifikat överensstämmer med gällande Användarmanualer för Betaltjänsten, produkten eller tjänsten.

Kunden ansvarar själv för kostnaden för data-, internet- och telefontrafiken till och från sin Mobila enhet. SEB ansvarar inte för skada som kan uppstå p.g.a. brister i mottagningen till och från den Mobila enheten.

5.3 Användaridentiteter

För att få tillgång till vissa Betaltjänster och tjänster, exempelvis Internetbanken privat, Mobila banken och Bank på telefon måste Kunden ha en registrerad användaridentitet hos SEB. Användaridentiteten bestäms av SEB och ska verifieras på sätt som SEB bestämmer.

Normalt används personnumret som användaridentitet. För att ingen annan ska kunna missbruka en användaridentitet, skyddas denna i enlighet med bestämmelsen 5.4 av Säkerhetslösning, personlig kod eller annan identifieringslösning.

SEB har i vissa fall rätt att spärra användaridentiteten och om detta görs har Kunden inte längre tillgång till den aktuella Betaltjänsten eller tjänsten. SEB har rätt att när som helst spärra en användaridentitet om Kunden, enligt vad SEB har anledning att anta, åsidosätter eller kommer att åsidosätta bestämmelserna i detta Avtal eller Användarmanualer.

SEB har även rätt att spärra användaridentiteten:

- vid misstanke om att Kunden agerar på ett sätt som kan orsaka SEB eller annan skada,
- vid misstanke om att någon utnyttjar användaridentiteten obehörigt och
- om någon gör upprepade misslyckade inloggningsförsök.

5.4 Säkerhetslösning m.m.

För att använda SEB:s Betalkonton, Betaltjänster, produkter och tjänster krävs i vissa fall att Kunden använder en Säkerhetslösning, en personlig kod eller annan identifieringslösning som SEB godtar. SEB:s Användarmanualer

innehåller mer information om vilken Säkerhetslösning, personlig kod eller annan identifieringslösning som krävs för användandet.

SEB tillhandhåller, enligt detta Avtal eller särskilt avtal, Säkerhetslösning personlig kod eller annan identifieringslösning med vilka Kunden kan styrka sin identitet gentemot SEB och i vissa fall gentemot tredje man.

Säkerhetslösning, exempelvis BankID och Mobilt BankID, kan i vissa fall tillhandahållas av annan än SEB. Med hjälp av Säkerhetslösningen kan Kunden även lämna elektroniska signaturer, vilka motsvarar ett undertecknande av en handling.

Säkerhetslösning tillhandahållen av SEB, den personliga koden eller annan identifieringslösning är SEB:s egendom och kan återkallas eller spärras om Kunden bryter mot villkoren i detta Avtal eller om SEB har skälig anledning att anta att Säkerhetslösningen, den personliga koden eller annan identifieringslösning kan komma att användas i strid med villkoren i detta Avtal eller i strid med gällande lagstiftning, förordning eller myndighets föreskrifter.

Kunden ska sätta sig in i Säkerhetslösningens, den personliga kodens eller identifieringslösningens funktioner och hur användningen av Säkerhetslösningen, den personliga koden eller identifieringslösningen knyter vidtagna åtgärder till Kunden, till exempel vidtagna Betalningsorder. SEB ansvarar inte för skada som uppkommit genom att Kunden inte iakttagit vad som ankommer på Kunden enligt Användarmanualer om Säkerhetslösning, personlig kod eller annan identifieringslösning.

Vid användning av Säkerhetslösning, personlig kod eller annan identifieringslösning är SEB inte i något fall ansvarig för skada som åsamkats Kunden på grund av försenad handläggning orsakad av säkerhetskontroll.

5.5 Fullmakt

För fullmaktsinnehavare används en egen användaridentitet och Säkerhetslösning alternativt annan identifieringslösning. Kunden förbinder sig att se till att fullmaktsinnehavaren tar del av villkoren i detta Avtal. Kunden är betalningsansvarig enligt detta Avtal och ansvarar för att samtliga fullmaktsinnehavare följer Avtalet och gällande Användarmanualer.

Återkallar eller ändrar Kunden en fullmaktsinnehavares dispositionsrätt gäller ändringen eller återkallelsen gentemot SEB först när SEB mottagit en skriftlig ändring eller återkallelse av Kunden.

5.6 Kundens åtagande att skydda Säkerhetslösningen och de Personliga behörighetsfunktionerna

5.6.1 Allmänt

Om Säkerhetslösningen, exempelvis Mobilt BankID, inte tillhandahållits av SEB gäller förutom denna bestämmelse, bestämmelserna i avtalet med respektive utgivare.

Inget i denna bestämmelse 5.6 ska hindra Kunden från att använda Betalningsinitieringstjänster eller Kontoinformationstjänster som tillhandahålls av en Tredjepartsbetal tjänstleverantör som Kunden ingått avtal med eller på annat sätt lämnat uppdrag till.

5.6.2 Kundens åtagande att skydda Säkerhetslösningen

Säkerhetslösningen får endast användas av Kunden personligen. Kunden ska vidta nödvändiga åtgärder för att skydda sig mot att Säkerhetslösningen används obehörigt.

Det innebär bl.a. att Säkerhetslösningen ska hanteras på samma sätt som kontanter och andra värdehandlingar och ska förvaras på ett betryggande sätt så att någon annan inte får tillfälle att använda den. I miljöer där stöldrisken är stor ska särskild vaksamhet iakttas och Säkerhetslösningen ska hållas under kontinuerlig uppsikt.

Kunden ska vara vaksam vid användningen av sin Säkerhetslösning och är skyldig att inte använda Säkerhetslösningen på ett sätt som ger någon obehörig tillgång till Kundens konton eller tjänster i SEB. Kunden är också skyldig att, när Säkerhetslösningens funktionalitet tillåter det, noga granska det som presenteras för undertecknande och ta ställning till om Kunden vill skriva under.

Kunden är medveten om att Säkerhetslösningen kan finnas på en Mobil enhet. Kunden ska om så är fallet använda de tillämpliga säkerhetsanordningar, exempelvis telefonlås-kod, som den Mobila enheten har.

5.6.3 Kundens åtagande att skydda de Personliga behörighetsfunktionerna

Om Kunden väljer att identifiera sig (Autentisera) med hjälp av biometrisk information, t.ex. genom användning av fingeravtryck som finns lagrade i

en Mobil enhet, är Kunden skyldig att se till att enbart Kundens egna biometriska information kan användas. Kunden ska exempelvis försäkra sig om att någon annans biometriska information inte finns registrerad på den Mobila enheten.

Om Kunden identifierar sig (Autentisera) med personlig kod förbinder sig Kunden att:

- inte avslöja den personliga koden för annan,
- omedelbart förstöra kuvert och kodlapp eller liknande när Kunden tagit del av den personliga koden (om det finns en PUK-kod till Säkerhetslösningen ska PUK-koden dock sparas),
- inte anteckna den personliga koden på Säkerhetslösningen eller låta anteckning om koden vara fäst vid Säkerhetslösningen eller vara förvarad tillsammans med Säkerhetslösningen,
- göra anteckning om koden eller elektroniskt lagra koden endast på sådant sätt att utomstående inte får anledning att anta att anteckningen avser en personlig kod,

4.3.2. Översättning

Uvjeti Računi za plaćanje i Platne usluge – Osobno bankarstvo

1. Uvod

Ovaj ugovor sadržava uvjete o Računima za plaćanje i Platnim uslugama te uvjete o proizvodima i uslugama povezanim s Računom za plaćanje i Platnim uslugama.

Ugovor se sastoji od triju dokumenata:

1. Forma ugovora i specifikacije proizvoda
2. Opći, Zajednički te Posebni uvjeti i informacije (ovaj dokument)
3. Cjenik, Vrijeme prekida provedbe naloga i Vrijeme provedbe naloga (Prilog)

Ta se tri dokumenta zajedno nazivaju Ugovor. Kako biste se kao klijet dobro upoznali sa svojim pravima i obavezama, pročitajte Ugovor. Prilogom se možete koristiti kako biste se informirali o specifičnim pojedinostima, npr. koliko je vremena potrebno za provedbu Platne transakcije (npr. kreditnog transfera).

2. Definicije i objašnjenja pojmova

Opći uvjeti

Uvjeti koji su u potpunosti ili djelomično zajednički za Račune za plaćanje, Platne usluge, proizvode i usluge koji su obuhvaćeni Ugovorom.

Upute za korisnike

Upute za korisnike, opisi proizvoda i sve ostalo što sadrži opise korištenja Računa za plaćanje, Platne ili neke druge usluge te proizvoda. Navedenim raspolaže SEB (Skandinaviska Enskilda Banken) u svojim poslovnicama, na platformi za internetsko bankarstvo Internetbanken privat te na www.seb.se.

Autentifikacija

Postupak pri kojem se koriste Klijentove Funkcije prepoznavanja te kojim SEB može kontrolirati Klijentov identitet ili valjanost Sigurnosnog rješenja/Platnog instrumenta.

Bankovni dan

Dan tijekom kojeg su Pružatelji platne usluge otvoreni za svoju djelatnost u periodu koji je potreban za provođenje Platne transakcije, u pravilu jedan Radni dan.

BankID

Elektronička identifikacijska kartica koja se sastoji od: SIS* ID kartice s BankID čipom koju je izdao SEB; od SIS ID kartice s BankID karticom ili Drugom karticom s BankID čipom koju je izdao SEB, ili neke druge kartice s BankID čipom koju je izdao drugi izdavač kartica/ovlašteni izdavač, a koja se koristi uz čitač kartica te računala s upravljačkim programom za očitavanje kartica.

(Drugi BankID-ovi koje izdaje SEB opisani su posebnim ugovorima. Uvjeti u tim ugovorima vrijede kao dodaci uvjetima ovog Ugovora.)

Račun za plaćanje

Račun namijenjen provođenju Platne transakcije. Trenutno su to Privatni račun, Jednostavni štedni račun, Skrbnički račun te Devizni račun.

Dan plaćanja

Dan na koji će iznos Platne transakcije biti na raspolaganju Primatelja plaćanja.

Usluge iniciranja plaćanja

Internetska usluga iniciranja platnog naloga na zahtjev klijenta s računa za plaćanje kod drugog Pružatelja platne usluge.

Platni instrument

Osobni instrument ili osobni postupak, npr. Kartica ili Sigurnosno rješenje koji se prema Ugovoru koriste za iniciranje Platnog naloga.

Primatelj plaćanja

Fizička ili pravna osoba koja je predviđeni primatelj sredstava prenesenih putem Platne transakcije.

Platni nalog

Klijentov nalog za provođenje Platne transakcije.

Platne transakcije

Polaganje ili podizanje novca, plaćanja i prijenosi novca s Računa za plaćanje ili na njega koje inicira Klijent, druga fizička ili pravna osoba ili Primatelj plaćanja.

Platna usluga

Usluge i proizvodi SEB-a koje omogućuju polaganje novca na Račun za plaćanje

*Svenska institutet för standarder – Švedski institut za standarde

i podizanje novca s njega te provođenje Platnih transakcija, primjerice prijenosa s Računa za plaćanje, kartičnih transakcija, automatskog terećenja računa ili plaćanja putem usluge *BankGiroa* ili *PlusGiroa*.

Pružatelj platne usluge

Banke ili druge fizičke ili pravne osobe koje raspolažu platnim uslugama.

BIC (Business Identifier Code)

Kod koji sadrži osam ili jedanaest znakova i koji se koristi za identifikaciju banaka i drugih financijskih institucija pri vršenju međunarodnih platnih transakcija.

Vrijeme prekida zaprimanja naloga

Vrijeme koje SEB propisuje za kraj Bankovnog dana nakon kojeg će se svi Platni nalozi zaprimljeni od Klijenta smatrati zaprimljenima tek tijekom idućega Bankovnog dana. Više informacija o Vremenu prekida zaprimanja naloga nalazi se u Privitku.

Dan terećenja

Dan na koji se novčana sredstva povlače s Klijentovog Računa za plaćanje u svrhu provedbe Platne transakcije.

EGP (Europski gospodarski prostor)

Gospodarska suradnja koja trenutno uključuje zemlje članice EU-a, Island, Lihtenštajn i Norvešku.

Valuta zemalja EGP-a

Službena valuta gore navedenih zemalja članica EGP-a koja nije euro (EUR). Primjerice švedska kruna (SEK) ili danska kruna (DKK). Dati se pojam u ovom Ugovoru odnosi i na švicarski franak (CHF).

Zajednički i Zasebni uvjeti

Ugovorni uvjeti koji važe za pojedinačan Račun za plaćanje, pojedinačnu Platnu ili drugu uslugu ili proizvod ili za više Računa za plaćanje, Platnih ili drugih usluga i proizvoda.

Vrijeme provedbe transakcije

Vrijeme unutar kojega se provodi Platna transakcija nakon što je SEB zaprimio i prihvatio Platni nalog. Više o Važećem vremenu provedbe transakcija može se pročitati u Privitku.

IBAN (International Bank Account Number)

Nacionalni broj računa zapisan u međunarodnom obliku.

Uplatni bankomat

Samoposlužni terminal na kojem Klijent može provesti Platne transakcije.

Primjerice Uplatni bankomati s oznakom kompanije Bankomat.

Beskontaktno plaćanje

Karticama koje imaju simbol na prednjoj strani plaćanja se mogu provesti npr. u trgovinama ili automatima putem ugrađenog odašiljača pri čemu se kartica ne mora umetati u POS uređaj.

Vlasnik računa

Jedan ili više vlasnika Računa za plaćanje.

Usluge pružanja informacija o računu Internetska usluga kojom se dobiva pristup svim informacijama o jednom ili više računa za plaćanje koje klijent ima kod jednog ili više Pružatelja platnih usluga.

Kartica

Kartica koju je izdao SEB, a sadrži znak SEB-a, broj kartice ili fiktivni broj kartice koji iz sigurnosnih razloga zamjenjuje izvorni broj kartice, a koja je povezana s Računom za plaćanje te pripada Mastercardu. Kartice prema ovome Ugovoru uključuju SEB Debit te SEB Debit limited (ranije Maestro).

Vlasnik kartice

Klijent na čije se ime Kartica izdaje ili osoba koju je Klijent opunomoćio da korištenjem Kartice raspolaže sredstvima položenima na Račun za plaćanje.

Klijent

Fizička osoba koja sa SEB-om sklapa ugovor o Računu za plaćanje i Platnim ili drugim uslugama te proizvodima koji su prema ovom Ugovoru povezani s njima.

Mobila banken (aplikacija SEB-a)

Mobila banken dodatna je usluga uz Internetbanken privat,

Mobila banken omogućuje Klijentu da putem aplikacije preuzete na Mobilni uređaj komunicira sa SEB-om.

Mobilt BankID

Elektronička identifikacijska kartica na Mobilnom uređaju koja se sastoji od sigurnosne aplikacije BankID i elektroničkog certifikata koji je izdao SEB ili neki drugi ovlašteni izdavač.

Mobilni uređaj

Mobilni telefon, tablet za surfanje, prijenosno računalo, sat, narukvica i Slična

oprema s pristupom internetu ili drugoj mreži za telefonski ili podatkovni promet.

Neovlaštena transakcija

Platna transakcija provedena bez odobrenja Klijenta ili druge osobe kojoj je prema Ugovoru ili punomoći dano pravo korištenja Računa za plaćanje.

Funkcije prepoznavanja

Funkcije prilagođene svakome Klijentu individualno koje SEB implementira u svrhu Autentifikacije, npr. osobni kod ili čitač biometrijskih informacija poput otiska prsta, skeniranja lica i zjenice.

Referentni devizni tečaj

Devizni tečaj koji je osnova za izračunavanje eventualnog mijenjanja valute a pristup kojemu omogućuje SEB ili je temeljen na javno dostupnom izvoru informacija.

SEB

Skandinaviska Enskilda Banken d.d.

SEB ID för Unga (SEB ID za Mlade)

Elektronička identifikacijska kartica na Mobilnom uređaju koja se sastoji od sigurnosne aplikacije BankID i elektroničkog certifikata koji je izdao SEB.

SEB:s Authentication Card (Autentifikacijska kartica SEB-a)

Elektronička identifikacijska kartica koja se sastoji od kartice s čipom koju je izdao SEB i koja se koristi uz čitač kartica te računala s uređajima za čitače kartica.

Snažna autentifikacija Klijenta

Autentifikacija zasnovana na najmanje dvjema od sljedećih triju međusobno neovisnih mogućnosti: a) nešto što samo Klijent zna (npr. osobni kod), b) nešto što samo Klijent posjeduje (npr. Sigurnosno rješenje ili Kartica), c) Klijentova jedinstvena osobina (npr. otisak prsta).

Sigurnosno rješenje

Elektronička identifikacijska i sigurnosna oprema, npr. token ili elektronička identifikacijska kartica (npr. BankID, SEB:s Authentication Card, Mobil BankID ili SEB ID för Unga), kojima Klijent SEB-u može potvrditi svoj identitet. Sigurnosno rješenje vezano je za Funkcije prepoznavanja.

Trgovačko poduzeće

Fizička ili pravna osoba u Švedskoj ili inozemstvu vezana za Mastercard koja na raspolaganju ima robu i/ili usluge koje se može plaćati karticom.

Telefonbanken

Korisnička podrška dostupna pozivom na broj 0771 365 365 koja radi svakim danom 0-24.

Neovisni (treća strana) pružatelj platne usluge

Drugi Pružatelj platnih usluga koji ima potrebne dozvole ili je registriran za pružanje Usluga iniciranja plaćanja i/ili Usluga pružanja informacija o računu.

Isplatni bankomat

Samoposlužni terminal na kojem Klijent može provoditi Platne transakcije.

Primjerice Isplatni bankomati s oznakom Bankomat.

Jedinstveni identifikacijski kod

Kombinacija slova, znamenaka ili znakova koje SEB zadaje Klijentu a koju će Klijent unijeti u Platni nalog kako bi sa sigurnošću identificirao

Primatelja plaćanja ili njegov bankovni račun te primjerice broj bankovnog računa, IBAN ili broj mobilnoga telefona.

Radni dan

Svaki dan osim subote, nedjelje, midsommaraftona (petak u razdoblju 19.-25. lipnja), Badnjaka, Stare godine ili nekog drugog državnog praznika.

3. Upute za korisnike

Klijent se obavezuje da će slijediti važeće Upute za korisnike.

4. Pristup uslugama i dr.

Klijent na zahtjev ima pristup Računima za plaćanje, Platnim ili drugim uslugama i proizvodima SEB-a. Prije odobrenja zahtjeva SEB može provesti provjeru kreditne sposobnosti Klijenta.

Pristup Računima za plaćanje, Platnim ili drugim uslugama i proizvodima SEB-a može biti ograničen iz sigurnosnih ili drugih razloga, npr. ograničenjem svota, ovlaštenja i dr.

Informacije o pojedinim važećim ograničenjima nalaze se u Uputama za korisnike za pojedini proizvod ili uslugu.

SEB će na svojim web-stranicama, npr. www.seb.se, po mogućnosti obavijestiti korisnike o tome kada se Računima za plaćanje, Platnim ili drugim uslugama i proizvodima SEB-a ne može raspolagati zbog rada na održavanju sustava ili planiranog privremenog prekida rada. Ako se u radu pojave smetnje

ili greške, SEB načelno može zaprimati naloge na drugi način, npr. usmeno putem usluge Telefonbanken.

5. Komunikacija, Sigurnosno rješenje, Platni instrumenti i dr.

5.1 Jezik

Jezici koji se koriste u dokumentaciji i komunikaciji između SEB-a i klijenta su švedski ili engleski.

5.2 Tehnički zahtjevi koje mora ispunjavati Klijentova oprema

Kako bi Klijent imao pristup usluzi *Bank på telefon*, za to mu je potreban telefon s tipkama. Klijent je sam odgovoran za troškove telefonskoga prometa. Kako bi Klijent mogao koristiti uslugu Internetbanken privat, za to mu je potrebna internetska veza. Za takvu je vezu potrebna tehnička oprema i pristup tehničkim sustavima poput opreme za komunikaciju, softvera i pretplate na internet.

SEB kontinuirano razvija funkcionalnost usluge Internetbanken privat zbog čega Klijentu preporuča korištenje tehničkih sustava koje podržavaju i ažuriraju njihovi proizvođači. Koji se tehnički sustavi za pristup usluzi Internetbanken privat ponekad zahtijevaju pojašnjeno je na www.seb.se. Klijent je uvijek sam odgovoran za pristup tehničkoj opremi i tehničkim sustavima potrebnima za korištenje usluge Internetbanken privat te je odgovoran i za vlastite troškove ostvarivanja internetske veze. Klijent je dužan obraćati pozornost na zaštitu svoje tehničke opreme od neovlaštene uporabe, npr. primjenom tehničkih zaštitnih i sigurnosnih funkcija poput antivirusnog programa i vatrozida te samostalnim snošenjem troškova za iste.

Kako bi mogao koristiti Platne i druge usluge i proizvode putem Mobilnog uređaja, npr. Mobila banken i Swish privat, Klijent se obavezuje imati potrebnu opremu te da su Mobilni uređaj i eventualne pretplate, konfiguracije i sigurnosni certifikati u skladu s važećim Uputama za korisnike za Platne i druge usluge i proizvode. Klijent je sam odgovoran za troškove dolaznog i odlaznog podatkovnog, internetskog i telefonskog prometa na svojem Mobilnom uređaju. SEB ne odgovara za moguću štetu uzrokovanu slabošću prijema s Mobilnog uređaja i na njega.

5.3 Korisnički identiteti

Kako bi dobio pristup Platnim i drugim uslugama kao što su Internetbanken

privat, Mobila banken i Bank på telefon, Klijent mora imati registriran korisnički identitet kod SEB-a. SEB određuje Korisnički identitet i način njegove verifikacije.

Pravilo je da se osobni broj (šved. personnummer) koristi kao korisnički identitet. Kako nitko drugi ne bi mogao zloupotrebjavati tuđi korisnički identitet, on je zaštićen u skladu s odredbom 5.4 o Sigurnosnom rješenju, osobnom kodu ili drugom identifikacijskom rješenju.

SEB u određenim slučajevima ima pravo blokirati korisnički identitet, a ako do toga dođe, Klijent više nema pristup aktualnoj Platnoj ili drugoj usluzi. SEB u bilo kojem trenutku ima pravo blokirati korisnički identitet ako Klijent prema utemeljenom mišljenju SEB-a zanemaruje ili će zanemariti odredbe u ovome Ugovoru ili Uputama za korisnike.

SEB također ima pravo blokirati korisnički identitet:

- u slučaju sumnje da Klijent postupa na način koji SEB-u ili nekome drugome može nanijeti štetu,
- u slučaju sumnje na neovlaštenu upotrebu korisničkog identiteta,
- u slučaju višestrukih neuspjelih pokušaja prijave na neku od usluga.

5.4 Sigurnosno rješenje i dr.

Kako bi Klijent mogao koristiti Račun za plaćanje, Platne i druge usluge i proizvode, Klijent u određenim slučajevima treba koristiti Sigurnosno rješenje, osobni kod ili drugo identifikacijsko rješenje koje odobrava SEB. Upute za korisnike SEB-a sadrže više informacija o tome koje je Sigurnosno rješenje, osobni kod ili drugo identifikacijsko rješenje potrebno primijeniti.

SEB prema ovom Ugovoru ili drugom posebnom ugovoru raspolaže Sigurnosnim rješenjem, osobnim kodom ili drugim identifikacijskim rješenjem kojima klijent SEB-u i u određenim slučajevima trećoj strani može potvrditi svoj identitet.

Sigurnosno rješenje, npr. BankID i Mobilt BankID, mogu u određenim slučajevima biti na raspolaganju institucije koja nije SEB. Uz pomoć Sigurnosnog rješenja Klijent može dati elektroničke potpise koji odgovaraju vlastoručnom potpisu isprave.

Sigurnosno rješenje kojim raspolaže SEB, osobni kod ili drugo identifikacijsko rješenje vlasništvo su SEB-a koje može biti opozvano ili blokirano ako Klijent prekrši uvjete ovoga Ugovora ili ako SEB ima opravdan razlog smatrati da će

se Sigurnosno rješenje, osobni kod ili drugo identifikacijsko rješenje moći koristiti protivno uvjetima ovoga Ugovora ili protivno važećem zakonodavstvu, uredbama ili propisima državnih tijela.

Klijent je dužan upoznati se s funkcijama Sigurnosnog rješenja, osobnog koda ili identifikacijskog rješenja te kako je poduzetim koracima poput Platnih naloga vezan za korištenje Sigurnosnog rješenja, osobnog koda ili identifikacijskog rješenja.

SEB nije odgovoran za štetu koja može nastati ako se Klijent nije držao svojih odgovornosti navedenih u Uputama za korisnike o Sigurnosnom rješenju, osobnom kodu ili drugom identifikacijskom rješenju.

Pri primjeni Sigurnosnog rješenja, osobnog koda ili drugog identifikacijskog rješenja SEB nije ni na koji način odgovoran za štetu nanесenu Klijentu zbog zakašnjelog rješavanja problema uzrokovanog sigurnosnom kontrolom.

5.5 Punomoć

Opunomoćenik posjeduje vlastiti korisnički identitet i Sigurnosno rješenje ili drugo identifikacijsko rješenje. Klijent se obavezuje upoznati opunomoćenika s uvjetima ovoga Ugovora. Klijent je prema ovome Ugovoru odgovoran za plaćanje te za to da se svi opunomoćenici pridržavaju Ugovora i važećih Uputa za korisnike.

U slučaju da klijent opozove ili promijeni opunomoćenikovo pravo raspolaganja računom, opoziv ili promjena važeća je za SEB tek kada SEB od Klijenta napismeno zaprimi promjenu ili opoziv.

5.6 Klijentova obaveza zaštite Sigurnosnog rješenja i Funkcija prepoznavanja

5.6.1 Općenito

Ako SEB ne raspolaže Sigurnosnim rješenjem, npr. uslugom Mobilt BankID, onda osim ove odredbe vrijede odredbe iz ugovora s dotičnim izdavačem.

Ništa u odredbi 5.6 ne može spriječiti Klijenta u korištenju Usluga iniciranja plaćanja ili Usluga pružanja informacija o računu kojima raspolaže Neovisni (treća strana) pružatelj platne usluge s kojim je Klijent sklopio ugovor ili mu je na neki drugi način dao određeni nalog.

5.6.2 Klijentova obaveza zaštite Sigurnosnog rješenja

Isključivo Klijent osobno smije koristiti Sigurnosno rješenje. Klijent je dužan poduzeti

nužne korake zaštite od neovlaštene uporabe Sigurnosnog rješenja.

To između ostalog znači da će Klijent sa Sigurnosnim rješenjem postupati na isti način kao s gotovinom i drugim vrijednosnicama te da će ga pohraniti na pouzdan način kako netko drugi ne bi bio u mogućnosti njeogovog korištenja. U okolini u kojoj je rizik za krađu visok, Klijent je dužan Sigurnosnom rješenju pridavati posebnu pozornost te ga držati pod stalnim nadzorom.

Klijent je dužan biti oprezan pri uporabi Sigurnosnog rješenja i dužan je ne koristiti ga na način koji nekome daje neovlašten pristup Klijentovim računima ili uslugama u SEB-u. Klijent je također dužan, kada funkcionalnost Sigurnosnog rješenja to dozvoljava, detaljno proučiti radnju koja se odobrava potpisom i odlučiti želi li je potpisati.

Klijent je upoznat s činjenicom da se Sigurnosno rješenje može nalaziti na Mobilnom uređaju. Klijent je u tom slučaju dužan koristiti primjenjive sigurnosne značajke koje ima Mobilni uređaj, npr. lozinku za otključavanje.

5.6.3 Klijentova obaveza zaštite Funkcija prepoznavanja

Ako Klijent izabere identifikaciju (Autentifikaciju) pomoću biometrijske informacije, npr. uporabom otiska prsta pohranjenog na Mobilnom uređaju, Klijent je dužan voditi računa o tome da se mogu koristiti samo Klijentove vlastite biometrijske informacije. Klijent je primjerice dužan osigurati da na Mobilnom uređaju nisu pohranjene tuđe biometrijske informacije.

Ako se Klijent identificira (Autenticira) osobnim kodom, obavezuje se:

- da nikome drugome neće otkriti kod,
- da će odmah uništiti omotnicu, papirić s osobnim kodom i sl. kada sazna osobni kod (ali ako postoji i PUK za Sigurnosno rješenje, PUK mora ostati sačuvan),
- da neće zabilježiti osobni kod unutar Sigurnosnog rješenja, povezati bilješku o kodu sa Sigurnosnim rješenjem ili pohraniti bilješku o kodu i Sigurnosno rješenje na istome mjestu,
- da će sastaviti bilješku o kodu ili elektronički pohraniti kod samo na takav način da nitko drugi ne može naslutiti da se bilješka odnosi na osobni kod

5. Översättningar från kroatiska till svenska

5.1. Litterär text *Kratki izlet*

5.1.1. Källtext

POČET ĆU OD TOGA da je moj prijatelj Roko lud. Čovjek bi pomislio da netko tko ima takav kokošji grudni koš, mršave tanke ruke, bezbojnu i rijetku našušurenu kosu i toliko debela stakla na očalima koje uvijek poluslijepo prinosi licu sugovornika ili raznim opasnim električnim instalacijama ili kakvim zupčastim strojevima u radu, ne može sebi dopustiti luksuz da bude još i lud. Ali moj prijatelj Roko je od onih legendarnih luđaka koje bogovi čuvaju.

On će hodati ulicom zagledan u golubove na zabatima kuća i nesvjesno prijeći pedalj širokom daskom prebačenom preko raskopanog kanala. Njemu će ispasti dvadesetica (njemu uvijek nešto ispada) i otkotrljati se među vodove visokog napona na kakvom gradilištu, i on će se prignuti bez obzira na goleme crne mrtvačke glave što upozoravaju na opasnost - i izvaditi svoje vlasništvo neozlijeđen (jer su bogovi u taj čas na cijelom svijetu obustavili struju) i svojim nevinim slijepim pogledom upitno će vas pogledati, zašto tu stojite razrogačenih očiju kao da ste vidjeli duha.

Pričali su mi ljudi koji ga znadu od ranije da je za vrijeme rata izbjegnuo strijeljanje - jedno od onih na brzu ruku skalupljenih strijeljanja kojima su nas u prvim danima rata bili počeli prorjeđivati. Upravo u času kad su žustre strojnice svojim jednostavnim jezikom progovorile redovima osuđenih koji su oko njega i po njemu legli kao snopovi pšenice, on se sagnuo da dohvati očale što su mu bile pale u blato, između nogu nepoznatih ljudi s kojima je samo naizgled dijelio sudbinu, i on se srušio pod težinom onih što su padali, i tražio je, pužući i pipajući kroz blato, svoje očale, i rovao je tako između lešina po blatu i krvi možda pola sata, možda sat, i kada je očale našao (neoštećene, dakako) ustao je, nataknuo ih i odšetao. Naprosto odšetao. Oni koji taj događaj prepričavaju, kažu mi da je za njega najstrašniji trenutak cijelog tog strijeljanja bio onaj kad je nataknuo očale.

Odakle to zapravo znadu, nije mi jasno. On sam o tome nikada ne priča. Pitao sam ga, doduše. "Što da ti kažem?", odgovorio mi je slijeganjem ramena. "Ne mogu ti to ni sa čim usporediti. Nikad poslije nisam bio strijeljan." Iz njegovih usta to je zvučalo kao doduše sretna, ali posve obična okolnost. Neke su strijeljali i poslije, neke nisu. "Uostalom, zašto bi me i strijeljali?", rekao je.

Moram još jednom ponoviti da je Roko lud, da bih mogao objasniti onu nervoznu vitalnost, neizlječivi nemir, neodoljivi poriv za akcijom, bilo kakvom akcijom, neutaživu žeđ za promjenom koja bi bez ikakvog povoda, bez ikakve vidljive logike diktirala njegovim

ne očekivanim postupcima. Naprosto se nije mogao nikada skrasiti na jednom mjestu: neprestano je morao dalje.

Po tomu su mnogi stekli dojam da je on čovjek površan i nepouzdan, prevrtljiv, ili bar ono što se obično naziva "čovjek na svoju ruku" s kojim je bolje ne imati posla. Njemu opet nije bilo nikada osobito stalo do toga što drugi o njemu misle - povodio se za svojim ćudima ma s kim bio u društvu - i to je svakako znatno pridonijelo njegovoj reputaciji luđaka.

Ali usprkos glasu prevrtljiva i svoje glava čovjeka, on je privlačio ljude: uvijek se oko njega okupljalo mnoštvo ljudi. Je li u njegovoj urođenoj nervozni bilo nekoga magnetskog šarma, zamamnog obećanja da će se nešto "dogoditi", ili se u njegovoj blizini uvijek nešto zaista i "događalo" pa je to zanimalo ljude više nego on sam - ne znam. Znam samo da ga gotovo nikad nisam vidio nasamo. Oko njega su doduše neprestano bili novi ljudi (rijetki bi se vraćali nakon što bi ga jednom napustili, a nakon nekog vremena svi bi ga napuštali – ne bi mogli izdržati taj tempo) ali što ćemo, i novi ljudi su ljudi.

Sa svim tim ljudima oko sebe, i novim i starim, uvijek se odnosio na isti način. Kad sada razmislim, čini mi se da je on bio jedan od onih rijetkih ljudi koji su sa svima jednaki, bez obzira na spol, vjeru, rasu ili društveni položaj. I svi koji su s njim dolazili u dodir bili su uvijek svjesni da je tu riječ o neponovljivoj i posebnoj ličnosti kojoj u svemu treba puštati na volju. Na njemu je u isto vrijeme bilo najzagonetnije i najprivlačnije to što se uvijek činilo, ma kako on svoje glavo i hirovito vrludao, da je čovjek s ciljem, ciljem koji mi nismo kadri vidjeti; čovjek koji svakim svojim postupkom slijedi diktat neke nama nejasne i preokrutne zvijezde.

Da li nošen nekom gotovo pohotnom znatiželjom, strašću za iskušavanjem sudbine, da li fiziološkom potrebom za novim senzacijama, da li urođenom težnjom da "živi opasno", on je uvijek bezobzirno slijedio tu svoju apsurdnu repaticu što je bljeskala iza njegovih debelih leća i nepogrešivim instinktom pronalazio neugodnosti, nezgode, opasnosti, komplikacije, sukobe, iz kojih bi uvijek, kao Feniks, izlazio neozlijeđen.

Ljudi ga nisu voljeli - uostalom, zašto bi ga i voljeli - i znali su sve to, a ipak su ga neprestano slijedili u njegovim pothvatima, iako su komplikacije u koje bi ih on dovodio imale za njih daleko opasnije posljedice nego za njega. Iz močvarne ustaljenosti vlastitog života njegov im je život valjda izgledao kao čist planinski ozon. Čini mi se da smo se svi mi žedno napajali na tom izvoru energije i vitalnosti, na tom neumornom traganju za promjenom, da bismo u njegovoj sudbini našli nešto što nedostaje našoj. Možda smo vjerovali da ćemo se uz njegovu pomoć osloboditi nelagodnog osjećaja da je sve što činimo, sve što uopće možemo učiniti, besmisleno i nepotrebno. On je, htjeli smo to uvijek vjerovati, imao cilj. Nikad nije o njemu govorio. Ali tko da ne misli da čovjek koji tako energično nešto radi, mora imati cilj.

Jasnije mi je sada, dok ovo pričam, da se on bacao tako bezobzirno i nepromišljeno u svaku akciju, u svaku opasnost, u novo i nepoznato, već zato što je osjećao da za njega nema opasnosti. Možda je osjećao da je svaka akcija koju poduzme za njega samog bez ikakvih posljedica, i možda je zapravo tražio, nervozno i histerično tražio takvu akciju koja će posljedice imati. A možda je njega, koji je bio lud, slijep, nespretan, djetinjast, slab (sve to u većoj mjeri nego mi ostali) štitila njegova zvijezda.

I treći put ga izdajem - čini mi se da je izdaja ovo pisanje o prijatelju – i velim da je sigurno bio lud, jer je unatoč svemu tomu, ili možda baš zato uvijek davao dojam sretnog čovjeka. Na malo osebujan način, razumije se. Bio je jedna varijanta sretne budale, trećega sina, ludog Ivanuške, ali i prosvijetljenog proroka, nadahnutog vidovnjaka, zamumuljenog Mesije. Nikada se nije ni na što žalio. Činilo se da nikad nije zabrinut, nikada nezadovoljan.

Beskrajni repertoar svojih neprilika prolazio je tako da se svima činilo da je sve moglo ispasti mnogo gore, i da je rezultat najbolji u danim okolnostima. Iz zamršenih labirinata komplikacija izvlačio se uvijek s gubicima koji bi za sve nas ostale mogli biti tragični i sudbonosni; njemu su ti gubici gotovo bili kao pronađeno gusarsko blago što ga je stekao zahvaljujući posebno njemu upućenim naklonim smiješkom Fortune. Svoje brazgotine nosio je kao odlikovanja.

U njemu sam prvi i posljednji put vidio istinski i praktički drugačije osjećanje sreće. Za sve nas druge sreća je bila ista: niz bližih ciljeva, plitke stube koje se gube u ružičastoj maglici. Njegova je sreća, bar se nama tako činilo, bila nešto izvanljudsko, granitna baklja što strši iznad magle. Ili je to možda – kako smo nesvjesno osjećali u stalnom pulsiranju njegove histerije - bila prava, nelogična sreća samoga, gologa života; nešto kao sreća po sebi.

Njegovu sudbinu, vjerujem, ne bi mogao izdržati nitko drugi osim njega samoga. Drugi bi u njegovoj koži - ako bi je uopće mogao podnijeti neko vrijeme - bio Job, budio bi opću samilost, i ljudi bi ga davno stavili na teret socijalne pomoći kao dokazani primjer nesretnika; ali Roko je baš u toj koži cvjetao, kao što ledene ruže cvatu jedino na mraznim prozorima.

Imao je dvije velike prednosti - ništa nije posjedovao (ni kuća, ni rođaka) a ipak nije bio sam. Nikada nisam čuo iz kojega je kraja, nitko se nije mogao pohvaliti time da mu je zemljak, nitko nije mogao reći da mu je brat. Nikada nisam saznao gdje stanuje. Ali sam nije bio.

Jesmo li mi za njega bili prijatelji ili smo mu naprosto bili isto tako potrebni kao i on nama? Ne znam čime nas je smatrao. Ali uvijek je s mnoštvom ljudi bio povezan nizom nerazjašnjivih, kompliciranih veza koje su se međusobno preplitale, dopunjavale, sukobljavale, rasplitale, i samo se on mogao snalaziti u tom nerazmrsivom klupku odnosa od kojih je imao, kao i od svega ostaloga, kao i od cijelog svog života, samo niz neprilika, scena, problema.

Ali sve je to primao s radošću, s beskrajnom energijom, zračeći srećom koju još ni danas ne razumijem, koju valjda neću shvatiti dok budem živ. Imao je uvijek vremena za druge, uvijek snage za druge. A opet, ne bih to nazvao požrtvovnošću ili nesebičnošću. Te riječi ovdje ne ulaze. On je, mislim, morao tako. On možda nije imao drugog sebe osim u drugima. On možda nije imao druge sreće osim nesreće.

Uostalom, tko da to zna? Svakako, nije bio sam jer su ga ljudi uvijek okruživali, uvijek opterećivali svojim nevoljama, uvijek dopuštali da ih odvede labirintima svojih beskonačnih pothvata u nešto u što sami nikada ne bi ušli.

Možda su svi ti ljudi – uključujem tu i sebe – i mali osjećaj da je netko takav potreban. Ne možda toliko njima samima koliko nekoj općoj, neuhvatljivoj svrsi, nekom duhu vremena, nekom primarnom životnom načelu, nekim vrijednostima koje nadilaze shvaćanje.

Nisu to doduše priznavali. Ne bi to priznali ni u snu. Načela smo uglavnom bili srušili; vrijednosti su bile mrtve ili su, na brzinu, tih dana umirale. Kad bi se u društvu govorilo o Roku, odmahivali bi rukom uz dobrohotan smiješak: "Luđak! Taj čovjek nema granica." Ali bi odmah spremno stali prepričavati njegovu najnoviju ludost.

Tako je od Roka koga sam ja poznao, nastala s vremenom legenda koja ga je progutala. Danas ni ja, kao ni itko drugi, ne znam o njemu ništa osim legende. U toj legendi, kako već biva, on je na stanovit način veći, ali na stanovit način i manji od samoga sebe. Njega samoga nema, kao ni mnogih drugih od naših tadašnjih prijatelja. Zato sam i napisao ovaj uvod: znam da u retcima što slijede nisam uspio oživjeti čovjeka kojeg smo mi poznavali. Ovaj čovjek i ovaj svijet ovdje, za tebe je, čitaoče.

BILO JE TO NEGDJE PRVIH GODINA POSLIJE RATA, kada se svima nama činilo da svijet počinje iz početka, iz iskonske magme. Hrabro smo, sa svima drugima, pokušali vjerovati da se sve može iznova otkriti, osvijetliti novim smislom, i da se tu, na ovom komadiću tla, može odigrati potpuno nova drama. Činilo se da je sama zemlja razotkrila pred nama bijela brda svoga tijela i dopustila nam da po njima bauljamo i vršljamo poput neznatnih ali plodonosnih kukaca. Činilo se da ima toliko nevinog tla na koje prije nas nije stupila ljudska noga. Činilo se da smo upravo mi pozvani da nakon razaranja nastavimo život, preuzmemo nasljeđe, okrunimo vjekove uspješnom sintezom, da ih dovršimo. Jedan od nas je, sjećam se, i rekao da to "netko crpe našu patnju da dovrši svijet". Imali smo dojam da se napokon nešto događa.

Ratno pitanje "gdje smo?" i poratno "kamo ćemo?" izgubila su svoju oštrinu (sve smo više bili razni, na raznim mjestima, sve više kretali u raznim pravcima), u to vrijeme počeli smo se pitati opet jednom "odakle smo došli?", a teza "treba se vratiti komadić puta da bismo se

mogli zaletjeti dalje" postajala je parolom dana. Nećemo valjda počinjati uvijek od nulte točke, uvijek sve otpočetak, kao da nije bilo ničeg prije nas?

Sjećam se da je baš nekako u to vrijeme Karaman pisao o srednjovjekovnim istarskim freskama, i tako se nekako dogodilo da je jedna kombinirana ekipa mladih arheologa, kunsthistoričara, slikarakopista i fotografa krenula u Istru gotovo spontano, bez nekih naročitih priprema, s malim sredstvima i s nikakvim određenim planovima, kao što su se, uostalom, mnoge stvari u to vrijeme radile.

Pred nama je lebdio nejasan cilj da, ako je moguće, nađemo kakve nove freske, da izvidimo što se može učiniti da se sačuvaju i sistematiziraju stare, da upozorimo lokalne vlasti na kulturno blago, da se napiše poneka dizertacija i slično. Ne znam više tko je to organizirao i financirao (bit će valjda kakav fond za ovo ili ono) ali kao i mnoge druge mladenačke i oduševljene akcije, to se ubrzo pretvorilo u oduševljeno kolektivno ljetovanje na obalama Istre. Ako se sjećate, prijatelji moji, drukčije se onda i nije ljetovalo.

U to ugledno društvo mladih znanstvenih radnika dospio sam zahvaljujući svojem starom poznanstvu s Rokom – znali smo se još iz srednje škole i povremeno smo obnavljali poznanstvo. Naše drugovanje se sastojalo u tome da je on pričao bez prekida, a ja slušao bez prekidanja. Bio sam dobar, pažljiv slušalac i to ga je valjda na meni privlačilo: možda je mislio da je privlačnost uzajamna. Stoga mi je valjda i predložio, dok smo jednom u kavani prebirali srednjoškolske uspomene (on ih je prebirao, a ja sam igrao ulogu klimaoca glavom) da izmislim neki način kako bih krenuo s njim i s ekipom kulturnih radnika na tu ekspediciju u Istru koju on priprema. U kojem svojstvu?

- To ćemo već nekako urediti, ne brini - govorio je žustro. - Ne, ne, kažem ti, stvarno nam je potreban predstavnik štampe. To je ionako turneja više, kako da kažem, propagandna nego znanstvena.

Bio sam tada još mlad i, vele, sposoban novinar (s nekoliko reportažica o seljačkim radnim zadrugama i par prosvjetiteljski pisanih napora za uzdizanje masa, tipa Kako je čovjek postao od majmuna, u svom nevelikom opusu) i obratio sam se jednom dnevniku da mi dade neznatnu akontaciju i odgovarajuću "šaru", a ja da ću napisati nekoliko reportaža o istarskim freskama, o novoj tvornici ribljih konzervi, a usput, naravno, i o istarskim seljačkim zadrugama. Dobio sam i akontaciju i šaru. Za novine je bilo dovoljno da sam mlad, a za sve ostalo je, osim malo novca, bila dovoljna šara.

Šara - kakav bilo komadić zgužvanog papira s kakvim pečatom i nečitljivim potpisom - otvarala je onda sva vrata. Važno je bilo samo da bude službena. Što službenija, to djelotvornija. Sa šarom si mogao dobiti smještaj u prenatrpanim hotelima, hranu u posebnim restoranima,

besplatan put na željeznici, razne usluge lokalnih vlastodržaca. Uglavnom, tek si sa šarom bio netko i nešto, osobito, kako se onda govorilo, "na terenu". Dovoljno je bilo da iza tebe stoji kakva institucija pa da svi vjeruju da iza tebe stoji cijela država.

Sjećam se da je jedan naš zajednički znanac imao vrlo efektnu šaru koju je, doduše, sam izmislio, ali koja je baš zato bila kvintesencija svih šara. U male crvene korice uvezao je dva lista neke stare školske svjedodžbe, ulijepio u njih fotografiju i umrljao ih brojnim žigovima. Nasuprot njegovoj mrkoj fotografiji stajala je lakonska tvrdnja: "Ovome se drugu ne smije ništa dogoditi od 0 do 24 sata." Potpis. Žig jedan. Žig drugi. Ukratko: družo, nema labavo. I kad bi je pokazao u kakvoj gužvi u noćnom lokal, ljudi bi se razmicali pred njim kao Crveno more pred Mojsijem.

5.1.2. Översättning

En kort utflykt

JAG MÅSTE BÖRJA MED ATT SÄGA att min vän Roko är galen. Man skulle tänka sig att nån med sådan hönsbröstkorg, beniga och smala armar, färglöst och tunt rufsigt hår, tjocka glasen i glasögon som han alltid, som om han vore halvblind, närmar samtalspartners ansikte eller olika farliga elektroniska apparater eller några kugghjul och kamremmar i drift, inte kan unna sig lyxen att dessutom vara galen. Men min vän Roko är en av de legendariska dårar som gudarna vakar över.

Han kan gå på gatan med frågande blick på duvor på husgavlar och aningslöst gå över en bräda, tio centimeter bred, kastad över en uppgrävd kanal. Han kan tappa en tjuga (alltid tappar han något) som kommer att rulla bort bland högspänningsledningar på någon byggarbetsplats, och han kommer att böja sig trots de enorma svarta dödsfallarna som varnar för faran – och oskadd ta ut sin egendom (eftersom gudarna stängde av elen över hela världen i det ögonblicket) och med sin oskyldiga blinda frågande blick kommer han att titta på er: varför står ni här med uppspärrade ögon som om ni har sett ett spöke.

Jag har fått höra av människor som hade känt honom tidigare att han undvek en arkebusering under kriget – en av de i all hast tillsnickrade arkebuseringar som de började spä ut oss med under krigets första dagar. Just i det ögonblick som de kvicka kulsprutorna tog till orda på sitt enkla språk med raderna av de dömda som lade sig som vetebuntar omkring och på honom, böjde han sig ner för att ta upp sina glasögon som hade fallit i gyttnan bland benen av de främlingar som han bara till synes delade sitt öde med och han föll under de andras tyngd, och letade, kröp och försökte känna efter glasögonen genom dyn, och så böjde han bland liken i gyttnan och blodet, kanske i en halvtimme, kanske en timme, och när han hittade glasögonen (oskadade, förstås) reste han sig upp, tog på sig dem och knallade bort. Bara knallade bort. De som berättar om händelsen säger till mig att det hemskaste ögonblicket för honom i hela arkebuseringen var när han tog på sig sina glasögon.

Hur de egentligen vet det är inte klart för mig. Själv talar han aldrig om det. Jag har frågat honom om det dock. "Vad ska jag säga?" svarade han med en axelryckning. "Jag kan inte jämföra det med något. Ingen har försökt skjuta mig efter det." Med hans ord lät det som en visserligen lycklig men helt vanlig omständighet. Vissa blev skjutna efteråt, andra inte. "Dessutom, varför skulle de skjuta mig över huvud taget?" sa han.

För att kunna förklara denna nervösa vitalitet, denna obotliga rastlöshet, detta oemotståndliga begär efter handling, vilken handling som helst, denna omätliga törst efter förändring som, utan någon anledning, utan någon synlig logik, skulle diktera hans oväntade handlingar, måste jag ännu en gång upprepa att Roko är galen. Helt enkelt kunde han aldrig slå sig ner på ett ställe: oupphörligt måste han vidare.

På grund av detta har många fått intrycket att han är ytlig och opålitlig, ombytlig eller åtminstone det som vanligtvis kallas för en underlig sort som det är bättre att inte ha något att göra med. Han brydde sig dock aldrig särskilt mycket om vad andra tyckte om honom – han följde sina nycker vem än han var i sällskap med – och det har otvetydigt väsentligt bidragit till hans rykte som en galning.

Men trots ryktet om att han var en ombytlig och egensinnig människa lockade han till sig människor: runt honom samlades alltid en massa människor. Fanns det någon magnetisk charm i hans medfödda nervositet, något lockande löfte om att något skulle "hända", eller att det faktiskt alltid "hände" något i hans närhet som intresserade människor mer än vad hans person gjorde – jag vet inte. Allt jag vet är att jag nästan aldrig har sett honom ensam. Men hela tiden var nya människor runt honom (få kom tillbaka efter de hade lämnat honom en gång, och efter en tid lämnade alla honom – de kunde inte uthärda tempot), men vad kan vi göra – nya människor är också människor.

Han behandlade alltid alla människor runt sig, både nya och gamla, på samma sätt. När jag tänker på det nu, verkar det som om han var en av de sällsynta människor som behandlar alla likadant, utan hänsyn till kön, religion, ras eller social status. Och alla som kom i kontakt med honom var medvetna om att de hade att göra med en unik och speciell personlighet som man alltid skulle låta få sin vilja igenom. Samtidigt var det mest gåtfulla och det mest tilldragande med honom att, hur envist och nyckfullt han än strosade, verkade han alltid vara en person med ett syfte, ett mål som vi inte kan se; en människa vars varje steg dikteras av en för oss oklar och alltför grym stjärna.

Oavsett om han drevs av någon nästan sniken nyfikenhet, någon lidelse för att utmana ödet eller något fysiologiskt behov av nya sensationer eller någon medfödd önskan om att "leva farligt", följde han alltid hänsynslöst sin absurda komet som blixtrade bakom hans tjocka linser och med ofelbar instinkt hittade han besvär, olyckor, faror, komplikationer, konflikter, som han alltid, precis som en Fenix, kom helskinnad ur.

Människor älskade honom inte – varför skulle de älska honom – och de visste allt detta, och ändå följde de honom ständigt i hans stordåd, fastän de komplikationer han tog dem till bar med sig mycket farligare konsekvenser för dem än för honom. Från den tråkiga beständigheten

i deras eget liv måste hans liv ha verkat vara ren fjällozon för dem. Det känns som om vi alla törstigt drack ur den källa till energi och vitalitet, på den outtröttliga spårningen efter förändring, för att hitta något i hans öde som saknades i vårt. Vi kanske trodde att vi med hans hjälp skulle fria oss från den obehagliga känslan av att allt vi gör, allt vi överhuvudtaget kan göra är meningslöst och onödigt. Han, ville vi alltid tro, hade ett mål. Aldrig pratade han om det. Men vem kunde inte tro att en människa som gör något så energiskt borde ha ett mål.

Det är tydligare för mig nu, när jag berättar detta, att han kastade sig in i varje handling, i varje fara, i det nya och det okända så hänsynslöst och omdömeslöst, eftersom han redan kände att det inte fanns någon fara för honom. Han kanske kände att varje handling han bestämde sig för var utan några följder för honom själv, och kanske letade han egentligen, nervöst och hysteriskt letade han efter en sån handling som skulle ha följder. Och kanske var han, som var galen, blind, klantig, barnslig, svag (allt i större mån än vi andra) skyddad av sin stjärna.

Och den tredje gången sviker jag honom – det jag skriver om min vän känns som ett svek – och jag säger att han säkerligen var galen, för trots allt detta, eller kanske precis därför gav han alltid intrycket av att vara en glad människa. På ett lite sjusärdeles sätt, förstås. Han var en variant av den glada dåren, den tredje sonen, den galne Ivanusjka, men också den upplysta profeten, den inspirerade siaren, den förklädde Messias. Han klagade aldrig över någonting. Han verkade aldrig bekymrad, aldrig missnöjd.

Den oändliga repertoaren av missöden gick han igenom så att det för alla verkade som att det kunde ha slutat på ett mycket värre sätt och att resultatet var det bästa under de konkreta omständigheterna. Ur de invecklade labyrintherna av komplikationer drog han sig alltid ut med förluster som skulle kunna vara tragiska och ödesmättade för alla oss andra; för honom var dessa förluster nästan som den upptäckte piratskatten han förvärvade tack vare Fru Fortunas välvilliga leende riktat särskilt mot honom. Sina ärr-bar han som utmärkelser.

Det var i honom jag såg en sannskyldigt och praktiskt annorlunda glädjekänsla för första och sista gången. För alla oss andra var glädjen densamma: en rad närmare mål, grunda trappor som försvann i rosa dimma. Hans glädje, åtminstone såg det så ut för oss, var något övermänskligt, en granitfackla som stack ut över dimman. Eller var det kanske – hur vi omedvetet kände i hans hysteris ständiga pulsering – verklig, ologisk glädje för det själva, bara, livet; något som glädje i sig själv.

Hans öde, tror jag, skulle ingen annan än han själv kunna uthärda. Någon annan som var i hans skor – om han överhuvudtaget kunde stå ut med detta under en viss tid – skulle vara Job och väcka allmänt medlidande, och människor skulle ha satt honom på belastning av socialhjälp

som ett bevisat exempel på olycksfågel för länge sedan; men Roko blommade i just dessa skor, precis som isrosor blommar bara på frostiga fönster.

Han hade två stora fördelar – han ägde ingenting (varken hus eller släktingar) och ändå var han inte ensam. Aldrig hörde jag varifrån han kom, ingen kunde stoltsera med att vara hans landsman, ingen kunde säga att han var hans bror. Aldrig fick jag reda på var han bodde. Men ensam var han inte.

Var vi hans vänner eller behövde han bara oss på samma sätt som vi behövde honom? Jag vet inte hur han betraktade oss. Men alltid var han kopplad till en mängd människor genom en rad oförklarliga, komplicerade förbindelser som sammanflätade, kompletterade varandra, krockade, gick upp, och bara han kunde finna sig till rätta i den oupplösliga härvan förhållanden från vilka han bara fick, liksom från allt annat, liksom från hela sitt liv, en rad besvärligheter, scener, problem.

Men han tog emot allt detta med fröjd, med oändlig energi, och hela tiden utstrålade han en glädje som jag än idag inte förstår, som jag troligtvis inte kommer att förstå medan jag är vid liv. Alltid hade han tid för andra, alltid kraft för andra. Och ändå skulle jag inte kalla det för offervilja eller osjälviskhet. De orden passar inte här. Det, tror jag, behövde han göra. Han kanske hade inte något annat ”jag” än det ”jag” i andra. Han kanske hade ingen annan lycka än olycka.

Dessutom, vem skulle veta det? Visst var han inte ensam eftersom han alltid var omgiven av människor, alltid belastad med deras svårigheter, och de tillät honom alltid att ta dem genom labyrintherna av sina oändliga stordåd till något som de aldrig skulle komma in på egen hand.

Kanske hade alla dessa människor – däribland jag själv – en känsla av att en sådan människa var nödvändig. Inte så mycket för dem själva, utan för något allmänt, ofångbart syfte, för någon tidsanda, för någon primär livsprincip, för några värderingar som överskred fattningsförmågan.

Ändå erkände de det inte. Inte ens i drömmarna skulle de erkänna det. I det stora hela störtade vi principerna; värderingarna var döda eller dog snabbt under dessa dagar. När man talade om Roko i sällskapet, skulle man vifta bort det med ett välvilligt leende: "Galning! Den människan har inga gränser." Men genast skulle de vara redo att återberätta hans senaste eskapad.

Så uppstod med tiden, utifrån den Roko jag kände, en legend, och det var denna legend svalde ner honom. Idag vet jag, liksom alla andra, inget om honom utom legenden. I den legenden, som det vanligtvis händer, är han på ett visst sätt större, och på ett visst sätt mindre

än sig själv. Han själv finns inte längre, liksom många andra av våra dåvarande vänner. Det är därför jag har skrivit den här inledningen: jag vet att jag inte lyckades återuppliva den människa vi kände i de följande raderna. Denna människa och denna värld du ser här, är för dig, läsaren.

DET VAR NÅGONGÅNG UNDER DE FÖRSTA ÅREN EFTER KRIGET, då det för oss alla verkade som om världen började om från början, från den ursprungliga magman. Modigt försökte vi, med alla andra, tro att allt kan återupptäckas, belysas med en ny betydelse och att ett helt nytt drama kan utspelas här, på detta stycke mark. Det verkade som att jorden själv blottade sin kropps vita berg framför oss och tillät oss att vingla och ströva omkring dem som omkring obetydliga men fruktbara insekter. Det verkade som att det fanns så mycket oskyldig mark som inte någon människa hade satt foten på före oss. Det verkade som att det var precis vi som var kallade att fortsätta livet efter förstörelsen, ta över arvet, krona epokerna med en framgångsrik syntes, att slutföra dem. En av oss, minns jag, sa att ”någon ockrar på vårt lidande för att slutföra världen”. Vi hade intrycket av att något äntligen hände.

Krigsfrågan "var är vi?" och efterkrigsfrågan "vart ska vi?" tappade sin skärpa (vi var mer och mer olika, på olika platser, vi rörde oss mer i olika riktningar). På den tiden började vi återigen fråga oss själva "var kom vi ifrån?" och tesen "vi behöver gå tillbaka en bit på vägen för att kunna störta oss vidare" blev dagens paroll. Vi ska väl inte alltid börja om från noll, ständigt allt från början, som om det inte fanns något före oss?

Jag minns att Karaman skrev om medeltida istriska fresker just vid den tiden, och så, på nåt sätt, hände det att ett sammansatt team av unga arkeologer, konsthistoriker, målare-kopister och fotografer gav sig iväg till Istrien nästan spontant, utan några särskilda förberedelser, med lite pengar och utan några bestämda planer, men under den tiden gjorde man förresten många saker på sådant sätt. Framför oss svävade ett oklart mål att, om möjligt, hitta några nya fresker, att utforska vad som kan göras för att bevara och systematisera de gamla, att påpeka kulturskatten för de lokala myndigheterna, att skriva några avhandlingar och dylikt. Jag vet inte längre vem som organiserade och finansierade det (det kanske var en fond för ditt och datt) men liksom många andra ungdomliga och hänförda aktioner förvandlades det snart till ett hänfört kollektivt sommarnöje vid Istriens kuster. Om ni minns, mina vänner, tillbringades somrarna inte annorlunda då.

Detta respektabla samhälle av unga forskare nådde jag tack vare min gamla bekantskap med Roko – vi hade känt varandra sedan gymnasiet och ibland förnyade vi vår bekantskap. Vårt kamratskap bestod av att han pratade utan avbrott, och jag lyssnade utan att avbryta honom. Jag var en bra, uppmärksam lyssnare, och troligen var det detta som lockade honom till mig: kanske

trodde han att lockelsen var ömsesidig. Det var troligen därför att han föreslog mig, medan vi gick igenom gymnasieämnena en gång på café (det var han som gick igenom dem, och jag spelade huvudskakarens roll), att hitta på ett sätt att åka med honom och ett team av kulturarbetare på denna expedition till Istrien som han förberedde. I vilken egenskap?

– Det ordnar vi redan på nåt sätt, oroa dig inte – sa han rappt. – Nej, nej, jag säger till dig", vi behöver verkligen ett pressombud. Det är i alla fall en turné som är, hur skulle jag säga, mer propaganda än nåt vetenskapligt.

Då var jag alltså en ung och, sägs det, skicklig journalist (med flera rapporter om jordbrukskooperativ och ett par upplysande skrivna ansträngande texter för att upplyfta massorna, liksom Hur människan uppkom från apan, i mitt lilla opus) och jag vände mig till en nyhetsredaktion så att de skulle ge mig ett litet förskott och ett motsvarande "mönster", och jag skulle skriva några rapporter om istriska fresker, om den nya fiskkonservfabriken, och förresten, naturligtvis, om istriska jordbrukskooperativ. Jag fick såväl förskottet som mönstret. För tidningen var det tillräckligt att jag var ung, och för allt annat, förutom lite pengar, tillräckligt var mönstret.

Mönster – vilket stycke skrynklad papper som helst med nån stämpel och oläslig signatur på – öppnade då alla dörrar. Det enda som var viktigt var att det var officiellt. Ju mer officiellt, desto mer effektivt. Med mönstret kunde du få plats på överfulla hotell, mat på speciella restauranger, gratis tågresor, olika tjänster hos lokala makthavare. I det stora hela, var det bara med mönstret du kunde bli någon, särskilt, som det sades då, "på fältet". Det räckte med att en institution stod bakom dig så att alla tror hela staten stod bakom dig.

Jag minns att en av våra gemensamma bekanta hade ett mycket effektivt mönster som visserligen han tänkte ut själv, men som just därför var kvintessensen av alla mönster. I små röda pärmar band han in två blad från ett gammalt skolbetyg, klistrade in ett fotografi och fläckade ner allt med många stämplat. Mitt på hans dystra fotografi stod ett lakoniskt påstående: "Ingenting får hända den här kamraten mellan 00:00 och 24:00." Underskrift. En stämpel. Den andra stämpeln. Kort sagt: kamrat, vill man vara fin får man lida pin. Och om han visade det i någon trängsel på nattlokalen, skulle folk skilja sig från varandra framför honom som Röda havet framför Mose.

5.2. Lingvistisk text *Razvoj hrvatskoga književnog jezika*

5.2.1. Källtext

RAZVOJ HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

1. PODRIJETLO HRVATSKOGA JEZIKA

Genetska pripadnost hrvatskoga jezika

Hrvatski jezik – kao dio srednjojužnoslavenskog dijasistema – spada među južnoslavenske jezike. S njima pripada široj zajednici slavenskih jezika, a svi zajedno ulaze u indoevropsku jezičnu porodicu.

Nakon raspada indoevropske jezične zajednice – u razdoblju oko 2000. g. pr. n. e. – stvara se baltoslavenska jezična zajednica. Za njezina trajanja nastaju mnoge jezične osobine po kojima se jezici slavenskih i baltičkih predaka počinju razlikovati od jezika ostalih indoevropskih naroda. Baltoslavenska jezična zajednica raspala se oko 1500-1300. g. pr. n. e. Tada se stvara zasebna jezična zajednica, praslavenska. Vrijeme njezina trajanja i prostor koji je zauzimala nisu u znanosti precizno utvrđeni. U toj se zajednici začinje niz jezičnih promjena karakterističnih za dalji razvoj slavenskih jezika.

Migracijska kretanja slavenskih plemena dovode do stvaranja triju velikih skupina slavenskih dijalekata: zapadnoslavenske, istočnoslavenske i južnoslavenske. Iz tih dijalekata razvili su se današnji slavenski jezici: zapadnoslavenski (poljski, kašupski, donjolužički, gornjolužički, češki, slovački), istočnoslavenski (ruski, bjeloruski, ukrajinski, rusinski) i južnoslavenski, koji se dijele na zapadne i istočne. Južni Slaveni ostaju konačno odsječeni od ostalih Slavena prodorom Mađara u dolinu Tise i srednjeg Dunava (krajem 9. st.).

Južnoslavenski jezici

Južnoslavenski jezici nastaju iz dva ogranka južnoslavenskog prajezika – zapadnoga i istočnoga. Iz zapadnoga su se razvili slovenski i srednjojužnoslavenski, a iz istočnoga makedonski i bugarski jezik.

Srednjojužnoslavenski jezični dijasistem obuhvaćao je pet dijalekatskih jedinica: kajkavsku, čakavsku, zapadnoštokavsku, istočnoštokavsku i torlačku. Iz njih su kasnijim razvojem nastali hrvatski i srpski jezik, kao i jezici ostalih naroda na tom području, Muslimana i Crnogoraca.

Istočnojužnoslavenski je i danas mrtav jezik starocrkvenoslavenski (ili staroslavenski ili općeslavenski književni jezik). To je jezik prve slavenske pismenosti i književnosti. Utemeljen je na makedonskom (dakle istočnojužnoslavenskom) dijalektu iz okolice Soluna što su ga sveta braća Ćiril i Metod u II. polovini 9. st. uzela za osnovu jezika slavenskoga bogoslužja i starocrkvenoslavenske književnosti i time ga uzdigla na razinu književnoga jezika. On je još vrlo blizak praslavenskom jezičnom stanju, pa pomaže u njegovoj rekonstrukciji. Od ostalih slavenskih jezika (osobito južnoslavenskih) u najranijim fazama njihova samostalnog razvoja tek se neznatno razlikovao. U kasnijim stoljećima u taj se književni jezik probijaju elementi jezika naroda u kojih se slavensko bogoslužje zadržalo u upotrebi, te tako nastaju crkvenoslavenske redakcije: ruska, bugarska, makedonska, srpska, hrvatska. Hrvatskom se redakcijom služila hrvatska glagoljička liturgijska književnost, prisutna je u većoj ili manjoj mjeri u čitavoj glagoljaškoj književnoj djelatnosti, a ponešto je utjecala i na narodni jezik hrvatske latiničke pismenosti u prvim stoljećima njezina postojanja (14.-16. st.).

Hrvatski jezik

Iz postpraslavenskog zapadnojužnoslavenskog razvojnog perioda hrvatski je jezik naslijedio tri osnovne dijalekatske jedinice, odnosno skupine dijalekata ili narječja: čakavsko, kajkavsko i zapadnoštokavsko.

Kasniji jezični razvoj, negdje od kraja 12. do kraja 14. st., doveo je do velikih međudijalekatskih razlika i do oblikovanja niza posebnih dijalekata unutar osnovnih dijalekatskih jedinica. Od 15. st. dolazi do velikih migracija stanovništva, izazvanih turskim osvajanjima. One su znatno poremetile predmigracijski raspored hrvatskih dijalekata. Kajkavski, čakavski i zapadnoštokavski u velikoj su mjeri potisnuti sa svojih nekadašnjih prostora na račun istočnoštokavske zone. U štokavskim dijalektima došlo je do podjele na novoštokavske i staroštokavske.

Današnji hrvatski jezik sastoji se od tri narječja: čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga, od kojih najveće područje zauzima štokavsko narječje. Podloga suvremenom hrvatskom književnom jeziku su novoštokavski govori, ali u njegovu razvoju sudjelovali su i svi ostali (čakavsko i kajkavsko narječje, te staroštokavski slavonski i istočnobosanski dijalekt).

2. POVIJESNI PREGLED OBLIKOVANJA HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

a. Prvo razdoblje: od početaka pismenosti do kraja 14. stoljeća

a) Počeci pismenosti

Na razmeđu Zapada i Istoka

Počeci hrvatske pismenosti uvjetovani su povijesnim i zemljopisnim položajem Hrvatske na razmeđu latinsko-germanskoga i grčko-bizantskoga političkog, civilizacijskog i vjerskog utjecajnog područja. Dvojnost njihova utjecaja ostavila je trajan trag u specifičnom razvoju hrvatske kulture.

Jedan od bitnih elemenata hrvatske kulturne posebnosti jest gotovo tisućugodišnje supostojanje slavenskoga i latinskoga bogoslužja na području rimske crkve i s time u vezi upotreba hrvatskog narodnog jezika u javnom životu uz službeni latinski od najranijeg razdoblja hrvatske pismenosti. Povijesna istraživanja pokazuju da je upravo sukob političkih interesa Zapada i Istoka, od samih početaka hrvatske državnosti usmjeren na to granično područje, uvjetovao specifičnost njegova razvoja. Hrvatska se država oblikovala u okvirima Franačkoga Carstva i na taj je način došla pod jurisdikciju zapadne crkve (najprije akvilejske¹, a zatim rimske) i pod njezin kulturni utjecaj. Izvan granica tadašnje hrvatske države ostali su gradovi i otoci bizantske provincije (teme) Dalmacije², koji su bili pod jurisdikcijom istočne (carigradske) crkve sve do 10. st., kad su i oni pripali rimskoj crkvi.

Oba ta po mnogo čemu oprečna povijesna elementa (franački i bizantski) mogla su inicirati klicu praktične vjerske upotrebe narodnoga jezika i time pružiti oslonac njegovu tisućgodišnjem opstanku na kasnijem području latinaški stroge rimske crkve. Akvilejska je crkva radi širenja kršćanstva dopuštala u praktičnoj misionarskoj vjerskoj djelatnosti upotrebu tzv. vulgarnih, tj. narodnih jezika. S druge strane, istočna se crkva ni načelno nije protivila punoj primjeni narodnih jezika u crkvi. Na temelju povijesnih izvora može se zaključiti da je postojala neka nesačuvana misionarska pismenost na hrvatskom jeziku već krajem 8. st., dakle u doba franačkog patronata nad Hrvatima. Ali pravi početak pismenosti u Hrvata veže se uz pojavu slavenskoga bogoslužja i s njim povezane crkvenoslavenske književne djelatnosti. To se slavensko bogoslužje vjerojatno pojavilo najprije u gradovima i na otocima bizantske Dalmacije, dakle izvan granica tadašnje hrvatske države, koja je u to doba već bila pod jurisdikcijom rimske crkve. Ti su gradovi i otoci, zbog spomenutog stava bizantske crkve prema

¹ U dogmatskom sukobu između Rima i Akvileje, do kojega je došlo u 6. st., Akvilejska se biskupija proglasila patrijarhatom i postala trećim kršćanskim središtem, pod čijom je crkvenom upravom bilo Franačko Carstvo, a s njime i naši krajevi. U 2. pol. 9. st. hrvatski knez Branimir poznaje rimsku crkvenu jurisdikciju.

² Bizantska tema Dalmacija obuhvaćala je u 9.-10. st. Kvarnersko i Zadarsko otočje i uski primorski pojas s gradom Zadrom i okolicom (Donja Dalmacija) te gradove Trogir, Split, otoke Čiovo, Drvenik, Vis, Dubrovačko primorje i grad Dubrovnik, Kotor, Budvu, Bar i Ulcinj (Gornja Dalmacija).

upotrebi narodnih jezika u vjerskom djelovanju, mogli krajem 9. st. postati utočišta iz Moravske prognanih Ćirilovih i Metodovih učenika i izvorišta širenja slavenskoga bogoslužja i glagoljice kao medija njegove pismenosti u hrvatskom zaleđu tada još pretežno romanskih dalmatinskih gradova. Prvi stvarni dokumenti o postojanju slavenskoga bogoslužja i posebnog pisma kojim se ono služilo u Hrvata potječu iz 925.-926. godine (papinska pisma, zaključci splitskih crkvenih sabora), kad su već i dalmatinski gradovi bili pod rimskom crkvenom upravom. Ti dokumenti upućuju upravo na područja bizantskih dalmatinskih gradova kao na izvorišta glagoljaštva. Time se mijenja uvriježeno mišljenje o vezanosti glagoljaštva samo na istarsko-kvarnersko-sjevernodalmatinsko područje. Glagoljaštvo ne samo da je bilo prisutno u gradovima srednje i južne Dalmacije, što se često osporavalo, nego se najvjerojatnije upravo s tog područja širilo na sjeverozapad.

Pismo

Hrvatski je jezik od početaka pismenosti zapisivan trima pismima: latinicom, glagoljicom i zapadnom ćirilicom. U najstarijim službenim latinskim zapisima javljaju se hrvatska imena i pojedine riječi zapisane latiničkim pismom. Cjeloviti tekstovi na hrvatskom jeziku pisani latinicom poznati su tek iz 14. st. Slavensko bogoslužje i crkvenoslavenska književnost donose sa sobom svoja dva pisma – najprije glagoljicu, a zatim i ćirilicu zapadnog, bosansko-hrvatskog tipa, zvanu bosančica. Glagoljica se stoljećima zadržava u jugozapadnim hrvatskim krajevima, a bosančica se udomaćila na jugoistočnima i u susjednoj Bosni, na područjima zahvaćenima osvajanjima bizantskoga cara Manuela Komnena u drugoj polovini 12. st. i njegovom borbom protiv bogumilske hereze. Ćirilica je, kao pismo slično grčkomu, bizantskim vlastima bila prihvatljivija od glagoljice.

Najstariji jezični spomenici

Najstariji, u odlomcima sačuvani tekstovi crkvenoslavenske književne djelatnosti u Hrvata nisu stariji od kraja 10. ili početka 11. st. Jezik je tih spomenika crkvenoslavenski hrvatske redakcije, tj. onaj slavenski jezik koji je djelovanjem ćirilometodske misije postao sredstvom zajedničke slavenske crkvene književnosti i u koji je postupno prodirao živ narodni govor.

Prvi spomenici hrvatskoga narodnog jezika sporadični su – uglavnom glagoljički – zapisi i natpisi u kamenu, također ne stariji od 11. st., a najpoznatija je među njima *Bašćanska ploča*, darovnica hrvatskoga kralja Zvonimira opatiji sv. Lucije u Jurandvoru kod Baške na Krku, u kamen uklesana oko 1100. godine. Od tada živa hrvatska narodna riječ (više ili manje

protkana crkvenoslavizmima kao elementima učenosti i višega stila) postaje sredstvom pismenog izražavanja, osobito u dokumentima praktičnog značaja, i potpuno se probija na ona područja pisane riječi koja je u dotadašnjem hrvatskom javnom, kulturnom i vjerskom životu pokrivaio službeni latinski (u Dalmaciji i mletački talijanski) i crkvenoslavenski hrvatske redakcije. U usporedbi s drugim evropskim jezicima hrvatski se jezik odlikuje vrlo ranim prodorom žive narodne riječi u pisanu praksu namijenjenu javnoj upotrebi.

b) Razdoblje 13-14. st.

Zaokret prema zapadnoj duhovnoj sferi

U ranom srednjem vijeku rimska se crkva uglavnom protivila slavenskom bogoslužju i njemu pripadnim pismima i u nekoliko ih je navrata nastojala što više ograničiti. Ali polovinom 13. st., nakon dvaju papinskih odobrenja slavenskoga bogoslužja (za područje senjske biskupije 1248, a za djelatnost omišaljskih benediktinaca 1252) nastupa značajan preokret u razvoju glagoljice i glagoljaške književnosti u Hrvata. Tada među glagoljašima dolazi do obnavljanja književne i vjerske djelatnosti. Ponovo se prevode i prerađuju osnovne crkvene knjige, sada prema latinskim izvorima i jezikom koji se sve više približava živom narodnom jeziku, osobito u tekstovima koji nemaju strogu liturgijsku namjenu. Za razliku od crkvenoslavenske književne djelatnosti u drugim zemljama, vezane u to doba uz istočnu crkvu i više društvene slojeve, hrvatska je srednjovjekovna književnost bila izrazitije pučka. U skladu s tom svojom usmjerenošću birala je književne vrste i teme, stilskoizražajna sredstva i, u prvom redu, jezik, blizak i razumljiv puku.

Tu književnu i jezičnu obnovu prati i oblikovanje novog tipa hrvatske (tzv. ugate) glagoljice i reforma glagoljičkoga pravopisa u smislu funkcionalnoga pojednostavljanja i rasterećivanja glagoljičkoga grafijskog sustava.

Iz 13. st. ima malo sačuvanih spomenika. Prvi opsežni spomenici hrvatske pismenosti – razni glagoljički liturgijski i neliturgijski kodeksi s jedne strane, a s druge prvi latinički spomenici na narodnom jeziku - potječu iz 14. st.

5.2.2. Översättning

UTVECKLING AV DET KROATISKA LITTERÄRA SPRÅKET

1. KROATISKA SPRÅKETS URSPRUNG

Kroatiska språkets genetiska tillhörighet

Det kroatiska språket – som en del av det centralsydslaviska diasystemet – hör till de sydslaviska språken. Med dem tillhör det en bredare gemenskap av de slaviska språken, och tillsammans ingår de i den indoeuropeiska språkfamiljen.

Efter sönderfallet av den indoeuropeiska språkfamiljen – under perioden runt 2000 f. Kr. – skapas den balto-slaviska språkfamiljen. Under dess tid uppstår många språkliga drag genom vilka språken hos de slaviska och baltiska förfäderna började skilja sig från andra indoeuropeiska folks språk. Den balto-slaviska språkfamiljen sönderföll runt 1500-1300 f. Kr. Då skapas en enskild språkfamilj, den urslaviska. Tidrymden för dess existens och utrymmet den upptog har inte precis bestämts inom vetenskapen. I denna nyaste språkfamilj börjar en rad språkliga förändringar som är karakteristiska för de slaviska språkens vidare utveckling.

De slaviska stammarnas migrationsrörelser leder till skapandet av tre stora grupper av slaviska dialekter: västslaviska, östslaviska och sydslaviska. Från dessa dialekter utvecklades de moderna slaviska språken: västslaviska (polska, kasjubiska, lågsorbiska, högsorbiska, tjeckiska, slovakiska), östslaviska (ryska, vitryska, ukrainska, rusinska) och sydslaviska, som delas upp på sydvästslaviska och sydöstslaviska. Sydslaverna avskars slutligen från de andra slaverna genom ungarnas intrång i Tizas dal och mellersta Donau (i slutet av 800-talet).

Sydslaviska språk

De sydslaviska språken härstammar från det sydslaviska urspråkets två förgreningar – västra och östliga. Från det västra utvecklades slovenska och centralsydslaviska, och från det östra – makedonska och bulgariska.

Det centralsydslaviska språkliga diasystemet omfattade fem dialektenheter: kajkaviska, čakaviska, väststokaviska, öststokaviska och torlakiska. Genom deras senare utveckling uppkom kroatiska och serbiska språket, liksom de andra folkens språk i detta område, bosniakers och montenegrinernas.

Ett av de sydöstslaviska språken är också det idag döda språket – fornkyrkslaviska (också kallat för gammalslaviska eller det allslaviska litterära språket). Det är den tidigaste

slaviska läskunnighetens och litteraturens språk. Det är baserat på den makedonska (d.v.s. sydöstslaviska) dialekten från Thessalonikis omgivning, som de heliga bröderna Kyrillos och Methodios under andra hälften av 800-talet tog som grund till språket för den slaviska gudstjänsten och den fornkyrkslaviska litteraturen, samt därmed lyfte det till nivån av ett litterärt språk. Det är alltså mycket nära det urslaviska språkliga tillståndet, så det hjälper till med dess rekonstruktion. Från andra slaviska språk (särskilt sydslaviska) skilde det sig endast oansenligt under de tidigaste stadierna av deras självständiga utveckling. Elementen från språk som hörde till de folk som behöll slavisk gudstjänst i bruk tränger in i detta litterära språk under de senare århundradena, och sålunda uppstår kyrkslaviska varianter: ryska, bulgariska, makedonska, serbiska och kroatiska. Kroatisk glagolitisk liturgisk litteratur använde den kroatiska varianten. Den förekommer i större eller mindre utsträckning i hela glagolitiska litterära verksamheten, och påverkade smått den kroatiska latinska litteraturens folkspråk under de första århundradena av dess existens (1300-1500-talet).

(...)

2. HISTORISK ÖVERSIKT ÖVER DET KROATISKA LITERÄRA SPRÅKETS UTFORMNING

a. Den första perioden: från läs- och skrivkunnighets början till slutet av 1300-talet

a) Skriv- och läskunnighets början

På gränslinjen mellan väst och öst

Början av kroatisk läs- och skrivkunnighet är betingad av Kroatiens historiska och geografiska position på gränslinjerna av det latin-germanska och grekisk-bysantinska politiska, civilisatoriska och religiösa inflytandeområdet. Dualiteten av deras inflytande har lämnat ett varaktigt spår i den specifika utvecklingen av kroatisk kultur.

Ett av de viktiga elementen för den kroatiska kulturella egenarten är en nästan tusenårig samexistens av den slaviska och latinska gudstjänsten i den romerska kyrkans område samt användningen av det kroatiska folkspråket i det offentliga livet, tillsammans med latin som var officiellt språk från den tidigaste perioden av kroatisk läskunnighet. Historiska undersökningar visar att just denna konflikt mellan politiska intressen i väst och öst, som var inriktad på detta gränsområde redan i början av Kroatiens suveränitet, betingade att dess utveckling blev så

specifik. Den kroatiska staten bildades inom ramarna för Frankerriket och kom därmed under västkyrkans jurisdiktion (först den aquileiska¹, sedan den romerska) och under dess kulturella inflytande. Utanför gränserna för den dåvarande kroatiska staten förblev städerna och öarna i den bysantinska provinsen (thema) Dalmatien², som var under den östra (Konstantinopels) kyrkans jurisdiktion fram till 900-talet, då de också tillföll den romerska kyrkan.

Båda dessa i stort sett motsägelsefulla historiska element (frankiska och bysantinska) kunde ha sått ett frö till praktisk religiös användning av folkspråket och därmed gett stöd åt dess tusenåriga överlevnad på det område som senare tillhörde den romerska kyrkan som var strikt latinsk. För spridning av kristendomen tillät den aquileiska kyrkan användning av s.k. vulgära, d.v.s. folkliga språk vid den praktiska religiösa missionärverksamheten. Östkyrkan, däremot, opponerade inte ens principiellt folkspråkets användning i kyrkan. Enligt historiska källor kan man dra slutsatsen att det fanns någon obevarad skriftverksamhet från missionärer på kroatiska språket redan i slutet av 700-talet, alltså under det frankiska patronatet över kroaterna. Men den egentliga början av kroaternas läskunnighet är kopplad till praktiserandet av den slaviska gudstjänsten samt den kyrkslaviska litterära verksamheten. Denna slaviska gudstjänst förekom förmodligen först i bysantinska Dalmatiens städer och öar, d.v.s. utanför den dåvarande kroatiska statens gränser, som var under romerska kyrkans jurisdiktion redan på den tiden. Dessa städer och öar kunde, på grund av bysantinska kyrkans nämnda inställning till användningen av folkspråk i religiös verksamhet, i slutet av 800-talet bli fristäder till de från Mähren förvisade lärjungarna till Kyrillos och Methodios och samtidigt källor för spridning av den slaviska gudstjänsten och den glagolitisk skriften som dess medium i Kroatiens bakland av de på den tiden övervägande romanska städerna i Dalmatien. De första riktiga dokumenten om den slaviska gudstjänstens förekomst och en speciell skrift som kroaterna använde härstammar från 925-926 (påvliga brev, slutsatser från kyrkoråden i Split), då dalmatiska städer redan var under den romerska kyrkliga förvaltningen. Dessa dokument pekar precis på Dalmatiens bysantinska städers områden som källor till glagolitisk verksamhet. Detta ändrar den rotfasta uppfattningen om den glagolitiska skriftens förbindelse endast med området i Istrien, Kvarnerviken och norra Dalmatien. Skriften var inte bara närvarande i centrala och södra Dalmatiens städer, vilket ofta bestreds, utan spreds troligen just från detta område till nordväst.

¹ I den dogmatiska konflikten mellan Rom och Aquileia, som inträffade på 600-talet, förklarade sig stiftet Aquileia som ett patriarkat och blev det tredje kristna centret, under vars kyrkliga administration var Frankerriket och kroatiska länder. I andra halvan av 900-talet kände den kroatiska prinsen Branimir till den romerska kyrkliga jurisdiktionen.

² Det bysantinska temat Dalmatien omfattade under 900-1000-talen Kvarnervikens och Zadars skärgård samt ett smalt kustbälte med staden Zadar med omnejden (Nedre Dalmatien) och städerna Trogir, Split, öarna Čiovo, Drvenik, Vis, Dubrovniks kust och staden Dubrovnik, Kotor, Budva, Bar och Ulcinj (Övre Dalmatien).

Skrift

Kroatiska språket var från början av sin skriftverksamhet nerskrivet med tre alfabet: latinskt, glagolitiskt och västkyrilliskt. I de äldsta officiella latinska dokumenten finns kroatiska namn och enskilda ord skrivna med latinska alfabetet. Kompletta texter på kroatiska språket nerskrivna med latinska alfabetet är inte kända förrän 1300-talet. Slavisk gudstjänst och kyrkslavisk litteratur bär med sig sina två alfabet – först det glagolitiska och sedan det kyrilliska av den västra (bosnisk-kroatiska) typen, kallad för *bosančica*. Det glagolitiska alfabetet bevaras för århundraden i de sydvästra kroatiska regionerna, och *bosančica* rotade sig i de sydöstra områden och deras grannland Bosnien, i områden drabbade av den bysantinska kejsaren Manuel Komnenos erövringar under den andra hälften av 1100-talet och hans kamp mot bogomilskt kätter. Det kyrilliska alfabetet, som liknade grekiskan, var acceptablare för bysantinska myndigheter än det glagolitiska.

De äldsta språkliga minnesmärken

De äldsta, i avsnitt bevarade texterna av den kyrkslaviska litterära verksamheten hos kroater skrevs inte före sekelskiftet mellan 900- och 1000-talet. Dessa minnesmärkens språk är kyrkslaviska i den kroatiska varianten, d.v.s. det slaviska språk som genom kyrillomethodiska missionens verkan blev ett medel för gemensam slavisk kyrklig litteratur och som levande folkmål gradvis trängde in i.

Det kroatiska folkspråkets första minnesmärken av är sporadiska – huvudsakligen glagolitiska – inskrifter och påskrifter i sten, inte heller äldre än från 1000-talet, och det mest kända bland dem är Baškatavlan, ett donationsbrev från Kroatiens kung Zvonimir till Luciaklostret i Jurandvor nära Baška på ön Krk, inhugget i sten omkring 1100. Sedan dess har det levande kroatiska folkmålet (mer eller mindre genomvävt med kyrkslavismer som element av bra utbildning och högre stil) förvandlas till medlet för skriftligt uttryckande, särskilt i dokument med praktisk betydelse. Med tiden tar det över latinets dominans inom de offentliga, kulturella och religiösa områdena (i Dalmatien var det också venetianska italienska) och kyrkslaviska i den kroatiska varianten. Jämfört med andra europeiska språk utmärker sig det kroatiska språket med väldigt tidigt inträngande av det levande folkmålet i skriftlig praktik avsedd för offentligt bruk.

b) Perioden 1200-1300-talet

Vändning till västra andliga sfären

Under den tidiga medeltiden var den romerska kyrkan i allmänhet emot den slaviska gudstjänsten och dess skrifter och försökte vid flera tillfällen begränsa dem så mycket som möjligt. Men i mitten av 1200-talet, efter två påvliga godkännanden av den slaviska gudstjänsten (för staden Senjs stifts område 1248, och för benediktinernas verksamhet i staden Omišalj 1252) börjar en betydande omvälvning i utvecklingen av glagolitisk skrift och litteratur hos kroater. Då återupplivades glagoliternas litterära och religiösa verksamhet. Man översätter och omarbetar igen grundläggande kyrkböcker, nu enligt latinska källor och på det språk som närmar sig det levande folkspråket, särskilt i texter som inte har något strikt liturgiskt syfte. Till skillnad från den kyrkslaviska litterära verksamheten i andra länder, vid den tiden kopplad till östkyrkan och högre samhällsklasser, var den kroatiska medeltida litteraturen folkligare. I enlighet med denna inriktning valde kyrkan litterära genrer och teman, stilistiska uttrycksmedel och, i första hand, språk som var nära och begripligt för folket.

Denna litterära och språkliga förnyelse åtföljdes av en ny typ av det kroatiska (s.k. kantiga) glagolitiska alfabetets bildande och den glagolitiska ortografins reformering då det gäller funktionell förenkling och avlastning av det glagolitiska grafiska systemet.

Det finns få bevarade minnesmärken från 1200-talet. De första omfattande minnesmärkena av kroatisk skriftlig verksamhet – olika glagolitiska liturgiska och oliturgiska kodexar å ena sidan, och de första latinska minnesmärken i folkmunnet å andra sidan – härstammar från 1300-talet.

5.3. Marknadsföringstext *Eterično ulje smilja za bezvremensku ljepotu*

5.3.1. Källtext

ETERIČNO ULJE SMILJA ZA BEZVREMENSKU LJEPOTU

Smilje, imortelle, everlasting...

Eterično ulje smilja je zadnjih godina u prirodnoj i manje prirodnoj kozmetici s pravom steklo kulni status: potiče cirkulaciju u koži, snažno ju regenerira i djeluje protiv bora.

Smilje

Postoji preko 600 vrsta **smilja**, a najpoznatija je *Helichrysum italicum*.

To je mediteransko samoniklo bilje koja raste na sunčanim kamenjarima, visoka do 60 cm, uskih listića i žutih cvjetova, a obično cvate u svibnju i lipnju.

U tradicionalnom travarstvu upotrebljavalo se za tretiranje **astme**, **migrene**, **jetrenih tegoba** i kožnih oboljenja.

Danas je njegova uloga u fitoterapiji gotovo zaboravljena, premda djeluje kao koleretik (potiče protok žuči), te pojačava lučenje probavnih sokova u želucu (stomahik) kao i lučenje probavnih enzima iz gušterače.

Ulje smilja

Kada govorimo o ulju smilja, najčešće mislimo upravo na **eterično ulje smilja**, no ne smijemo zaboraviti da postoji i uljni **macerat smilja**.

U čemu je razlika između eteričnog ulja smilja i macerata smilja?

Laici često brkaju pojmove eterično ulje, biljno ulje, macerat... pa nerijetko traže **hladno tiješteno ulje smilja**.

To ne postoji!

Od smilja možemo dobiti dvije vrste “ulja”:

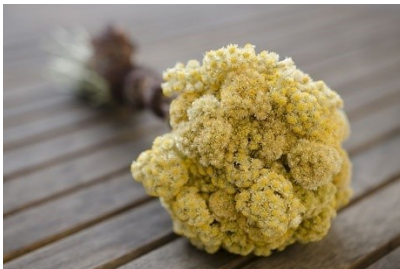
- eterično ulje
- macerat

Eterično ulje smilja se dobiva **destilacijom vodenom parom**, a ekstrakt koji smo dobili je aromatična tekućina, koja, iako se naziva uljem, nije masno ulje. **Eterična ulja** ne nanosimo bez razrjeđivanja na kožu – ona se uvijek otapaju u nekom biljnom (masnom) ulju prije dermalne aplikacije.

Kao nusprodukt destilacije eteričnog ulja dobiva se **hidrolat ili cvjetna vodica smilja**.

Macerat smilja se dobiva potapanjem cvjetova smilja u nekom biljnom (masnom ulju), i tako dobivena iscrpina se može samostalno koristiti na koži.

Eterično ulje smilja

Proizvodnja **eteričnog ulja smilja** započela je potkraj 19. i početkom 20. stoljeća, a značajno mjesto u aromaterapijskoj praksi dobiva tek nakon 1980.-tih.

A aromaterapiji i parfumistici se najcjenjenijim smatra **ulje smilja s Korzike**, koje na tržištu postiže bitno veće cijene od ulja s drugih područja, pa i od ulja iz naših krajeva.

Zašto eterično ulje smilja ima tako visoku cijenu?

Smilje sadrži vrlo malo eteričnog ulja (manje od 0,05 posto), pa je potrebno više od tone svježih biljki da bi se dobio kilogram eteričnog ulja.

Smilje se mora destilirati u roku 24 sata nakon branja, a za terapijsku upotrebu smatraju se najpoželjniji varijeteti bogati italodionima (oko 30%), neterpenskim diketonima, najefikasnijim poznatim spojevima koji pomažu apsorpciji hematoma, a također i iznimno djelotvorno utječu na regeneraciju tkiva.

Osim italodiona, eterično ulje smilja sadrži monoterenske alkohole, monoterpene i estere.

Miris smilja je slojevit, slatkast, parfemski, vrlo intenzivan, no u komercijalnoj kozmetici “od smilja” gotovo se i ne osjeti. Zanimljivo, jer ga je uistinu malo potrebno da preuzme miris formulacije. Ukoliko se želite sami okušati u **izradi kreme od smilja**, zašto ne – ovdje možete pronaći **recepte i upute**.

Djelovanje eteričnog ulja smilja

Zahvaljujući svom sastavu, eterično ulje smilja djeluje prije svega regenerativno, te je jedno od najboljih sredstava **protiv hematoma (modrica)**.

Smilje je također mukolitik (razrjeđuje sluz), spazmolitik, djeluje snažno protuupalno i antioksidativno, antikoagulantno, stimulira rad hepatocita, smanjuje razinu kolesterola, pokazuje analgetičko djelovanje.

Ipak, najpoznatije je kao **čarobno ulje** koje **djeluje protiv bora, mrlja i ožiljaka te ostalih kožnih nepravilnosti**.

Primjena eteričnog ulja smilja

Eterično ulje nalazimo u aromaterapijskim i kozmetičkim formulacijama za:

- proširene i upaljene vene
- popucale kapilare
- hemoroide
- ožiljke
- keloide
- strije
- bore
- hiperpigmentacije
- **akne**
- **atopijski dermatitis**
- psorijazu

- hematome (modrice) i ozljede

i sva ostala stanja kada je na kožu potrebno djelovati protuupalno i regenerativno.

Smilje
(Helichrysum italicum) BIO
eterično ulje 5 mL -
Oshadhi

259,00 kn

Dodaj u košaricu

Kako koristiti eterično ulje smilja – recepti

Često se postavlja pitanje smiju li eterično ulje smilja koristiti trudnice i dojilje.

Ukoliko se radi o općoj njezi kože, da. Ukoliko mislite eterično ulje piti ili njime premazivati veće površine tijela kroz duže vremensko razdoblje, onda ne. Sve je stvar načina upotrebe i doze.

U nastavku donosimo recepte s uljem smilja, od jednostavnijih do kompleksnijih.

Ulje kod hematoma (modrica)

Ukoliko kap eteričnog ulja smilja nanesimo na mjesto udarca, velika je mogućnost da modrica uopće neće nastati.

Ukoliko su modrice već nastale, napravimo mješavinu od 10 kapi eteričnog ulja smilja i 10 ml biljnog ulja kalofila (**tamanu ulja**). Takvom mješavinom mažemo područje modrica 3-4 puta dnevno.

Ulje za tretman ožiljaka od akni

Sastojci:

- 15 ml **macerata centele u suncokretu**
- 5 ml **tamanu ulja**
- 5 ml **ulja jojobe**
- 6 kapi **eteričnog ulja smilja**
- 8 kapi **eteričnog ulja širokolisne lavande**
- 5 kapi **eteričnog ulja elemija**
- 5 kapi **eteričnog ulja ružmarin verbenon**
- 5 kapi **prirodnog vitamina e**

Sve sastojke pomiješajte u odgovarajućoj bočici, te nanosite na lice 2x dnevno, umjesto ili ispod uobičajene njege.

Ulje je pogodno i za njegu kože pogođene **aknama**, a ne samo za ožiljke od akni.

Jednostavno anti age ulje

Sastojci:

- ulje nara 5 mL
- ulje ploda divlje ruže 10 mL
- ulje argana 15 mL
- eterično ulje smilja 6 kapi

Sve sastojke pomiješajte u odgovarajućoj bočici te nanosite na lice prije ili umjesto svoje uobičajene njege.

Ulje za popucale kapilare

Sastojci:

- 70 mL **macerata centele u suncokretu**
- 25 mL **tamanu ulja**
- 2,5 mL eteričnog ulja smilja
- 2,5 mL eteričnog ulja sjemena mrkve

Sve sastojke pomiješajte u odgovarajućoj bočici. Mješavina se nanosi 2x dnevno lokalno na područje gdje postoji problem popucalih kapilara.

Ulje protiv strija

Sastojci:

- 40 mL ulja ploda divlje ruže
- 23 mL macerata centele
- 10 mL ulja pšeničnih klica
- 20 mL tamanu ulja
- 2 mL eteričnog ulja španjolske lavande
- 2 mL eteričnog ulja smilja
- 3 mL eteričnog ulja ružmarin verbenon
- 10 kapi prirodnog vitamina e

Sve sastojke pomiješajte u odgovarajućoj bočici.

Mješavina se nanosi ISKLJUČIVO na striju, u tankom sloju.

Mješavinu je zabranjeno koristiti na većim površinama tijela, te tijekom trudnoće i dojenja.

Nije primjerena za djecu.

Ova kombinacija ulja djeluje neurotoksično, stoga se je potrebno strogo držati načina primjene.

Kako napraviti i koristiti macerat smilja?

Za macerat od smilja trebaju vam tri sastojka (od toga dva obavezno):

- svježi cvjetovi smilja
- ulje u kojem ćete ih macerirati
- antioksidativni ekstrakt ružmarina (opcija)

Izbor baznog ulja u kojem ćete macerirati smilje može biti presudan za kasniju upotrebu macerata. Ukoliko npr. koristite maslinovo ulje, takav macerat neće biti pogodan za njegu mješovite i masne kože, jer je maslinovo ulje izrazito komedogeno.

Zato je savjet izabrati neko laganije ulje, koje će odgovarati svim tipovima kože, poput marelice, makadamije ili sjemenki grožđa.

**Smilje
(Helichrysum
italicum) macerat u
org. suncokretu
200 mL
62,00 kn**

Dodaj u košaricu

Cvjetove rahlo posložite u staklenu posudu, te napunite ulje oko dva prsta iznad cvjetova. Dobro je dodati i **antioksidativni ekstrakt ružmarina** kako bismo spriječili da ulje užegne (nekoliko kapi).

Ostavite da se macerira 3-4 tjedna uz miješanje 2-3 puta tjedno. Nastali macerat procijedite, dobro istisnite cvjetove i ostavite još tjedan-dva da se slegnu eventualni ostaci biljnog materijala.

Tako dobiveni macerat možete koristiti za njegu kože samostalno, a možete ga miješati i s drugim sastojcima kako biste ga obogatili ili prilagodili specifičnim potrebama kože.

Hidrolat ili cvjetna vodica smilja

Tijekom proizvodnje eteričnog ulja nastaje još jedan zanimljiv proizvod, **hidrolat ili cvjetna vodica** smilja.

Hidrolate na kožu možemo nanositi nerazrijeđene, a u aromakozmetici se obično koriste prije nanošenja uljnih mješavina.

Hidrolat smilja vlaži kožu i smiruje upale pa je izvrstan za osjetljivu i zrelu kožu.

Koristi se i kod svih tipova kože kojoj je potrebna regeneracija, a posebno je zanimljiva njegova upotreba kod podočnjaka (jača mikrocirkulaciju).

Za podočnjake ga možete koristiti u obliku kompresa (blazinice namočite hidrolatom smilja, položite na zaklopljene kapke i odmarajte oči 10-15 minuta).

Hidrolat smilje je i dobar **čistač jetre** te se uzima oralno kod terapije redovnog čišćenja organizma, tretmana alergija ili nakon bolesti.

Smilje
(Helichrysum italicum) BIO
hidrolat 200 mL -
Oshadhi
90,00 kn

Dodaj u košaricu

Napisala: Nikolina Karin, fitoaromaterapeutkinja

Gdje kupiti eterično ulje smilja?

Eterično ulje smilja, macerat smilja kao i hidrolat smilja možete kupiti:

- online na **www.terra-organica.hr**
- u našem **dućanu u Zagrebu**, na adresi Antuna Bauera 16

5.3.2. Översättning

TERISK HEDBLOMSTEROLJA FÖR TIDLÖS SKÖNHET

Hedblomster, imortelle, everlasting...

Den eteriska hedblomsteroljan har med rätta nått en kultstatus inom naturlig och mindre naturlig kosmetika under de sista åren: den stimulerar blodomloppet i huden, regenererar den starkt och verkar mot rynkor.

Hedblomster

Det finns över 600 arter inom **hedblomstersläktet**, och den mest kända är *Helichrysum italicum*. Det är en självsådd medelhavsväxt som växer på soliga steniga terrängar. Den kan bli upp till 60 centimeter lång, har smala blad och gula blommor. Vanligtvis blommar den i maj och juni.

I traditionell örtmedicin användes den för behandling av astma, migrän, leverproblem och hudsjukdomar.

Idag är dess roll i fytoterapi nästan bortglömd, fastän den verkar som koleretikum (stimulerar gallflödet) och förhöjer matsmältningssaftens avsöndring i magen (stomakik) samt matsmältningenszymer avsöndring från bukspottkörteln.

Hedblomsterolja

När vi talar om hedblomsterolja, menar vi oftast den eteriska hedblomsteroljan, men vi får inte glömma att det också finns macerat.

Vad är skillnaden mellan den eteriska hedblomsteroljan och maceraten?

Lekmän förväxlar ofta begreppen eterisk olja, växtolja och macerat och letar ofta efter allpressad hedblomsterolja.

Detta finns inte!

Vi kan få två typer av "olja" från hedblomster:

- eterisk olja
- macerat

Den eteriska hedblomsteroljan erhålls genom vattenångdestillation, och det extraktet är en aromatisk vätska, som, fastän den kallas för olja, inte är någon fet olja. Eteriska oljor lägger vi inte på huden utan att ha spätt ut dem – de behöver alltid vara lösta i någon vegetabilisk (fet) olja före applicering på huden.

Som biprodukt till destillation av den eteriska oljan erhålls hydrolat eller hedblomsterblomvatten.

Maceraten erhålls genom att dränka hedblomsterblommor i någon vegetabilisk (fet) olja, och sålunda extrakt som kan användas på huden på egen hand.

Den eteriska hedblomsteroljan

Tillverkning av den eteriska hedblomsteroljan började under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, men en betydande plats inom aromaterapipraxis får den först efter 1980-talet. I aromaterapi och parfymtillverkning anses hedblomsteroljan från Korsika vara den mest uppskattade. Den uppnår betydligt högre priser på marknaden än oljor från andra områden, inklusive oljorna från våra områden.

Varför har den eteriska hedblomsteroljan ett så högt pris?

Hedblomster innehåller väldigt lite eterisk olja (mindre än 0,05 procent), så det tar mer än ett ton färska örter för att få ett kilo eterisk olja.

Hedblomster måste destilleras inom 24 timmar efter skörden. Varieteter rika på italdioner (ca 30%) och diketoner utan terpenener (de effektivaste kända föreningarna som hjälper till med hematomers absorption, men också påverkar vävnads regeneration extremt effektivt) anses vara de mest önskvärda för terapeutisk användning.

Förutom italdioner innehåller den eteriska hedblomsteroljan monoterpenalkoholer, monoterpenener och estrar.

Hedblomsterns doft är skiktad, söt, väldigt intensiv, liknar parfymer, men i kommersiell kosmetik ”med hedblomster” känns den nästan inte. Det är intressant, eftersom en väldigt liten mängd behövs för att den ska ta över produktens doft. Om du vill prova på att göra [hedblomsterkräm](#), hittar du [recept och anvisningar](#) här.

Den eteriska hedblomsteroljans verkan

Tack vare sin sammansättning har den eteriska hedblomsteroljan en regenerativ effekt och är ett av de bästa medlen mot **hematomer (blåmärken)**.

Hedblomster är också ett mukolytiskt (spår ut slem) och kramplösande medel och har en stark antiinflammatorisk, antioxiderande och blodförtunnande effekt. Den stimulerar levercellernas funktion, sänker kolesterolet och visar en analgetisk verkan.

Den är dock mest känd som **en magisk olja som verkar mot rynkor, fläckar och ärr samt andra defekter på huden**.

Användning av den eteriska hedblomsteroljan

Den eteriska oljan hittar vi i aromaterapiska och kosmetiska produkter för:

- utvidgade och inflammerade vener
- brustna kapillärer
- hemorrojder
- ärr
- keloider
- bristningar
- rynkor
- hyperpigmentering
- [akne](#)

- atopisk dermatit
- psoriasis
- hematomer (blåmärken) och skador

och alla andra tillstånd där huden behöver något med antiinflammatorisk och regenererande effekt.

**Hedblomster
(Helichrysum
italicum) BIO
eterisk olja 5 mL -
Oshadhi**

259,00 kn

Lägg i korg

Att använda den eteriska hedblomsteroljan – recept

Ofta ställs frågan: får gravida och ammande kvinnor använda den eteriska oljan?

Om det handlar om allmän hudvård, ja. Om du tänker dricka den eteriska oljan eller applicera den på större delar av kroppen under en längre period, så nej. Allt beror på användningssättet och doseringen.

Nedan finns recept med hedblomsteroljan, från enklare till mer komplicerade.

Oljan och hematomer (blåmärken)

Om man applicerar en droppe eterisk olja på det skadade området, finns det en stor möjlighet att blåmärken inte alls kommer att uppstå.

Om blåmärken redan har uppstått, gör man en blandning av 10 droppar eterisk hedblomsterolja och 10 ml vegetabilisk tamanuolja. Denna blandning applicerar vi på blåmärkena 3-4 gånger om dagen.

Olja för behandling av akneärr

Ingredienser:

- 15 ml macerat av centella i solros
- 5 ml tamanuolja
- 5 ml jojobaolja
- 6 droppar eterisk hedblomsterolja
- 8 droppar eterisk spiklavendelolja
- 5 droppar elemi eterisk olja
- 5 droppar rosmarin verbenon eterisk olja
- 5 droppar naturligt vitamin E

Blanda alla ingredienser i en lämplig flaska och applicera på ansiktet två gånger om dagen, i stället för eller som en del av den ordinarie hudvårdsrutinen.

Oljan är också tillämplig för vård av hud drabbad av **akne**, inte bara för akneärr.

Enkel anti-age-olja

Ingredienser:

- granatäppleolja – 5 ml
- vildrosfruktolja – 10 ml
- arganolja – 15 ml
- eterisk hedblomsterolja – 6 droppar

Blanda alla ingredienser i en lämplig flaska och applicera på ansiktet före eller i stället för den ordinarie hudvårdsrutinen.

Olja för brustna kapillärer

Ingredienser:

- 70 ml macerat av centella i solros
- 25 ml tamanuolja
- 2,5 ml eterisk hedblomsterolja
- 2,5 ml eterisk morotsfröolja

Blanda alla ingredienser i en lämplig flaska. Blandningen appliceras två gånger om dagen på område där det finns problemet med brustna kapillärer.

Olja mot bristningar

Ingredienser:

- 40 ml vildrosfruktolja
- 23 ml centellamacerat
- 10 ml vetegroddsolja
- 20 ml tamanuolja
- 2 ml eterisk olja av spansk lavendel
- 2 ml eterisk hedblomsterolja
- 3 ml rosmarin verbenon eterisk olja
- 10 droppar naturligt vitamin E

Blanda alla ingredienser i en lämplig flaska.

Blandningen appliceras UTESLUTANDE på bristningen, i ett tunt lager.

Det är förbjudet att använda blandningen på större hudytor, under graviditeten och amningsperioden. Den är inte lämplig för barn.

Denna kombination av oljor verkar neurotoxiskt, varför det är nödvändigt att strikt iaktta det föreskrivna användningssättet.

Hur gör och använder man maceratet?

För maceratet behöver du tre ingredienser (varav två är obligatoriska):

- färska blommor av hedblomster
- olja som du kommer att macerera dem i
- antioxiderande rosmarinextrakt (valfri)

Valet av basolja du kommer att macerera hedblomster i kan vara avgörande för senare användning av maceratet. Om du använder t.ex. olivolja, kommer ett sådant macerat inte att vara lämpligt för vård av kombinerad och fet hud, eftersom olivolja är väldigt komedogen.

Därför föreslås att välja en lättare olja, som kommer att passa alla hudtyper, exempelvis aprikos-, macadamia- eller druvkärnolja.

**Hedblomster
(Helichrysum
italicum) macerat i
org. solros 200 mL**

62,00 kn

Lägg i korg

Lägg in blommorna glest i ett glaskärl och fyll upp det med olja cirka två fingrar ovanför blommorna. Det är bra att tillfoga antioxiderande rosmarinextrakt (bara några droppar för att förhindra oljan att härskna).

Låt den macereras under 3-4 veckor, men rör om den 2-3 gånger i veckan. Sila av det erhållna maceratet, pressa ut blommorna och låt dem vila i en eller två veckor till så att en bottenavsättning av eventuella växtmaterialsrester avsätter sig.

Det erhållna maceratet kan du använda för hudvård utan någon annan vårdprodukt, och du kan också blanda den med andra ingredienser för att berika eller anpassa den till hudens specifika behov.

Hydrolat eller blomstervatten

Under tillverkningen av eterisk olja skapas en annan intressant produkt till, **hydrolat eller blomstervatten**.

Hydrolater kan appliceras utspädda på huden, och i aromkosmetik används de vanligtvis innan oljeblandningar appliceras.

Hydrolaten återfuktar huden och lugnar inflammationer, vilket gör den utmärkt för känslig och mogen hud.

Den används också för alla hudtyper som behöver regeneration, men vad som är särskilt intressant är dess användning för mörka ringar under ögonen (den stärker mikrocirkulationen).

För mörka ringar under ögonen kan du använda det i form av kompress (blötlägg bomullspads i hydrolaten, lägg dem på stängda ögonlock och vila ögonen 10-15 minuter).

Hydrolaten är också en bra **leverrenare** och tas oralt som en del av vanlig rengöring av organismen, behandling av allergier eller efter sjukdom.

**Hedblomster
(Helichrysum
italicum) BIO
hydrolat 200 mL -
Oshadhi**

90,00 kn

Lägg i korg

Texten skriven av: Nikolina Karin, fitoaromaterapeut

Var kan man köpa den eteriska hedblomsteroljan?

Den eteriska hedblomsteroljan, maceratet samt hydrolaten kan du köpa:

- online på **www.terra-organica.hr**
- i vår **affär i Zagreb**, på adressen Ulica Antuna Bauera 17

6. Litteratur

6.1. Ordböcker och källor

- Badurina, Lada. 1990. *Strana vlastita imena kao pravopisni problem*. Pedagoški fakultet Rijeka
- Badurina, Marković, Mićanović. 2007. *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica Hrvatska. Str. 259-260
- Crljenko, Ivana. 2008. „O pisanju geografskih imena: Neke nedoumice u hrvatskim leksikografskim i kartografskim djelima“ *Studia lexicographica*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža. str. 77-104
- Ivir, Vladimir. 2003. *Translation of Culture and Culture of Translation*. Faculty of Philosophy, Zagreb
- Marić, Anto. 2001. *Gaj Julije Cezar*. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet
- Milivojević, Feđa. 2017. *Cezarov Ilirik*. Sveučilište u Zadru
- Putanec, Šimunović. 1976. *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske*. Zagreb: Institut za jezik: Nakladni zavod Matice hrvatske. str. 8-13
- <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ortnamn> besökt 27 februari 2022
- <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/personnamn> besökt 27 februari 2022
- <https://www.merriam-webster.com/dictionary/ethnonym> besökt 27 februari 2022
- <https://www.ne.se/ordb%C3%B6cker/> besökt 27 februari 2022
- <https://lexin.nada.kth.se/lexin/> besökt 27 februari 2022
- <https://desv.dict.cc/> besökt 27 februari 2022
- <https://www.dict.com/se> besökt 27 februari 2022
- <https://hjp.znanje.hr/> besökt 27 februari 2022
- <http://ihjj.hr/kolokacije/> besökt 27 februari 2022
- Dautović, Matija. 2009. *Hrvatsko-ruski rječnik. Sv. 1, A-O*. Zagreb: Školska knjiga
- Dautović, Matija. 2009. *Hrvatsko-ruski rječnik. Sv. 2, P-Ž*. Zagreb: Školska

6.2. Svenska källtexter

- <https://visitskane.com/sv/stader-omraden/lund> (besökt 27 februari 2022)

- <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/caesar> (besökt 27 februari 2022)
- Villkor Betalkonton och Betaltjänster, m.m. – Privat; 3-5 (https://seb.se/pow/content/produkter/konton/A7479v_privat.pdf besökt 27 februari 2022)

6.3. Kroatiska källtexter

- Šoljan, Antun. *Kratki izlet*. Večernj list. str. 5-13 (https://www.hrlektire.com/wp-content/uploads/2018/09/soljan_kratki_izlet.pdf besökt 27 februari 2022)
- Barić m.m. 1997. "Razvoj hrvatskoga književnog jezika" *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga. str. 9-12
- <https://portal.terra-organica.hr/aromaterapija/etericno-ulje-smilja/> (besökt 27 februari 2022)

Sažetak

U radu su dotaknuti određeni izazovi prijevoda imena mjesta, naroda i povijesnih ličnosti. S obzirom na to da se tim kategorijama imena često pristupa olako ne mareći za njihovu, uvjetno rečeno, ispravnost u ciljnome jeziku, detaljnije su razrađeni upravo specifični problemi s kojima se prevoditelj može susresti.

Uglavnom se ne nailazi na poteškoće ako su u pitanju prijevodi općepoznatih imena koji su iz raznih razloga uvriježena kod većine govornika određenoga jezika u jednome općeprihvaćenom obliku, međutim kada se u izvornome tekstu pojavi naziv iz kulture jezika na kojem je tekst napisan ili pak iz neke druge kulture s kojom je izvorni jezik, za razliku od ciljnog, usko povezan, prevoditelj se mora potruditi kako bi krajnjemu čitatelju maksimalno približio tekst u smislu njegove razumljivosti, ali i točnosti.

Sa švedskoga na hrvatski prevedena su tri teksta različitih vrsta, jednako tako u obrnutom smjeru. Kao jedan od zanimljivijih primjera u prijevodu sa švedskog na hrvatski može se istaknuti toponim *Asia*, a u prijevodima s hrvatskog na švedski etnonim *Muslimani*.

Summary

The paper refers to certain challenges of translating the names of places, peoples and historical figures. Given that these categories of names are often approached without taking in consideration their correctness in the target language, specific problems that the translator may encounter are elaborated in more detail.

There are generally no difficulties when it comes to translations of well-known names, which for various reasons are common among most speakers of a certain language in one generally accepted form, but when a name appears in the original text from the culture of the language which the text is written in or from another culture which the source language, unlike the target language, is closely related to, the translator must make an effort to bring the text as close as possible to the end user in terms of its intelligibility, but also accuracy.

Three texts of different types were translated from Swedish to Croatian, and vice versa. One of the more interesting examples in translation from Swedish to Croatian is the toponym *Asia*, and in translations from Croatian to Swedish the ethnonym *Muslimani*.